

MOST

Bilten Udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije u Izraelu

GODINA 61

BROJ 3

MAJ/JUN 2013.

IZABRAN NOVI PREDSEDNIK HOJ

Piše Milan Fogel

Na godišnjoj skupštini HOJ, koja je održana 2. jula 2013, na lični zahtev razrešen je dužnosti dosadašnji predsednik HOJ Moše BenŠahar i izabran je novi predsednik. Za predsednika HOJ je jednoglasno izabrana Judita Zekić Koen. Izbor nije bio težak iz dva razloga. Prvo, zato što nismo imali protiv kandidata, a drugo, što je mnogo važnije, zato što Judita svojim radnim elanom i novim idejama uliva poverenje da nismo pogrešili u izboru. Judita Zekić Koen (36) uselila se u Izrael pre više od 20 godina i do sada je već ostvarila zavidnu poslovnu karijeru. Udata je, ima dvoje dece, i živi u blizini Natanije. Judita, pored maternjeg srpsko/hrvatskog i hebrejskog jezika, dobro govori engleski i ruski jezik.

Judita Zekić Koen: „Potrudicu se da novim programima privučem mlade...”

Moramo naglasiti da su prisutni odali priznanje za neumoran rad dosadašnjem predsedniku Moše BenŠaharu, a Moše, pored toga što se zahvalio na plodnoj saradnji članovima HOJ, zahvalio se i supruzi Ilani, koja mu je sve ove godine pomagala i bila uz njega – još jedan dokaz da iza svakog uspešnog muškarca stoji žena!

Na Skupštini su na lični zahtev razrešeni dužnosti članovi Glavnog odbora Miriam Aviezer, koja je izabrana za predsednika Komisije za Istoriju i Boaz Givon, a izabrani su novi članovi Višnja Kern i David Gomboš.

nastavak na 2. strani

REČ UREDNIKA ROĐENDAN PREDSEDNIKA

M.Fogel

Jedinstvo nacije se potvrdilo još jednom prilikom. Nije toliko uobičajeno da se slavi rođendan jednog predsednika države, da zanemarimo neke izuzetke, ali to ima i određenu političku poruku. Ovog puta, kada smo proslavljali 90. rođendan predsednika Izraela, Šimona Peresa, zvaničnici mnogih zemalja su, u stvari, dali podršku izraelskoj politici. Suočeni sa nemirima u Siriji i buntom u Egiptu, državama s kojima, sad već možemo da kažemo, imamo tradicionalno dobre odnose, (ne pominjući Golan), opasnošću iz Irana, problem za koji još uvek nismo našli rešenje, a na prvom mestu rešenje palestinskog pitanja, dobili smo priliku da svet kaže šta misli o nama. Od onih, od kojih najviše očekujemo razumevanje, od onih, koji shvataju problem države Izrael, dobili smo punu podršku.

Ali, postoji još nešto, ljudsko, koje je, bar mene kao čoveka i urednika Mosta, najviše fasciniralo, to je poklon predsedniku države Šimonu Peresu slavne pevačice i glumice iz SAD, Barbare Strejsend.

nastavak na 3. strani

Bilten Udruženja useljenika iz
bivše Jugoslavije u Izraelu

Godina 61
Broj 3 – maj/juni 2013.

Broj strana: 56

HOJ POB 2705
61026 Tel Aviv
Telefoni: 0503 556 841
0503 556 842
E-mail: hitahdut@gmail.com

REDAKCIJA

Glavni urednik Milan Fogel
e-mail:
milan.fogel@gmail.com

Urednik hebrejske strane
Moše BenŠahar
bensha1@gmail.com

Članovi redakcije: Avraham Atijas,
Miriam Aviezer, Ivica Čerešnješ,
Višnja Kern i Dušan Mihalek

POZIV ČITAOCIMA

Sudeći po vašim pismima i telefonskim pozivima izgleda da ste uglavnom zadovoljni sadržajem Mosta?

Međutim, kao urednik, moram reći da saradnja nije obostrana. Mi se trudimo, a vi se oglašujete o pozive na saradnju. Možda, ipak, ima nešto što biste želeli da podelite sa čitaocima Mosta, neka vest, neko sećanje iz dalje ili bliže prošlosti.

Neko mi je rekao da mu je nezgodno da piše, jer je prilično zaboravio jezik iz bivše Jugoslavije. Nemojte to da vas brine, sve će biti napisano onako kako treba!

Pišite, šaljite nam interesantne fotografije, za vas će uvek biti prostora u Mostu!

Urednik

IZABRAN NOVI PREDSEDNIK HOJ

nastavak sa 1. strane

Skupština je sa pratećim dokumentima usvojila Završni račun za 2012. godinu. Konstatovano je da u kasi još ima para, (Moše je domaćinski vodio račun HOJ), ali i da mora dosta da se poradi na privlačenju novih članova u Udruženje.

Moše BenŠahar: „Stigli smo dovde, verujem da ćete vi stići još dalje“

U stvari, rukovodioci HOJ-a sve vreme dobijaju priznanje za svoj rad, ali sve manje useljenika iz bivše Jugoslavije plaća članarinu, koja je osnovni izvor prihoda. Nadajmo se će se to promeniti, jer HOJ postoji još od 1935. godine, i ne bi bilo u redu da današnje generacije zatvore kapije HOJ.

Miri Derman

Iz zahvalnice Moše BenŠaharu

Dragi Miki,

U ime članova Udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije u Izraelu želim da ti se zahvalim za 4 godine rada, beskonačnog davanja u korist članova Udruženja, za očuvanje tradicije, kontinuitet u radu. Hvala za predanost u radu i brižnost da Udruženje nastavi da postoji, pogotovo u danima kada si se fizički mučio da to postigneš. Hvala na prijatnoj i mirnoj atmosferi kojom si inspirisao prijatelje i saradnike.

Sigurni smo da ćemo i u budućnosti osetiti tvoj doprinos u radu Udruženja, čak i ako više nisi na prvoj liniji.

REČ UREDNIKA

ROĐENDAN PREDSEDNIKA

nastavak sa 1. strane

Do tada je bilo onih koji su sumnjičavo vrteli glavom i pitali se da li je takva proslava rođendana primerena u Izraelu. Neki su komentarisali na Facebook-u i twitter-u da se to radi samo u državama diktature, a onda se odjednom sve preokrenulo: Barbara Strejsend je pesmom čestitala rođendan našem predsedniku! Narod se ujedinio i pozdravio gest Barbare Strejsend, a i mi se pridružujemo čestitki: Jom huledet sameah, predsedniče!

ARHIV EVENTOV

Pripremila Miriam Aviezer
Dobrotom porodice Salaj-Bek iz Kfar Šmarljahu primili smo komplet knjiga W. Churchilla, DRUGI SVETSKI RAT, na srpsko/hrvatskom jeziku
Dobrotom Miriam Aviezer, ŽRTVE LOGORA JASENOVAC, u izdanju Spomen područja Jasenovac, ta spomen knjiga sadrži osnovne podatke žrtava Jevreja
Dobrotom Milana Koljanina, Danilo Šarenac i Ivana Pantelić, DVE POLOVINE SEĆANJA Partizanski dnevnik kao izvor za istoriju II sv. rata
Dobrotom Dine Katan Bencion

דינה קטן בן-ציון

נשים כותבות עולם

סופרות יהודיות ביוגוסלביה לשעבר

INTERVIEW

PETAR JOVANOVSKI AMBASADOR MAKEDONIJE U IZRAELU

Imali bismo mnogo više da kažemo, da se ispričamo, što bi rekao narod, ali ambasador Makedonije je i ovako odvojio puno vremena za ovaj razgovor. Hvala. Razgovor vodio, Milan Fogel, urednik Mosta

Milan Fogel: Iza vas stoji dugačka diplomatska karijera. Kakvi su vaši utisci o domaćinu, državi Izrael?

Petar Jovanovski: Diplomaciju kao vokaciju, a ne profesiju, sam izabrao nakon završenog pravnog fakulteta u Skoplju i fakulteta političkih nauka u Beogradu, još u vreme Jugoslavije. Ustvari, drugim se nisam ni bavio u životu osim diplomacijom. Usput, u nekom slobodnom vremenu, crtam, pišem, sviram, radim sve ono što me ispunjava, pazeći, naravno, da drugima ne smetam.

Kao jugoslovenski diplomata proveo sam nekoliko godina u izabranoj Africi, u Obali Slonovače, nekoliko godina u Parizu i nekoliko godina u Rimu, a kada se "Balkantida" potopila u moru gluposti, vratio sam se tamo odakle sam krenuo – u Makedoniju.

Kao makedonski diplomata boravio sam dva puta po četiri godine u Bruxelles-u, dva puta po četiri godine ispunjavao dužnosti Šefa Protokola i prvi put imanovan za Ambasadora Makedonije u Indiji (2008). I tako, dok sam boravio u Indiji, dogovoreno je negde, na nekom sastanku, da budem Ekselencija u Izraelu. To je u prevodu značilo da moram (od oktobra 2011) da napustim sve moje priče iz Indije ili Azije (jer sam iz Indije pokrivaio i neke druge zemlje Jugoistočne Azije) i da počnem novu. Zadojen Ničeovskim nihilizmom i svešću o nepostojanju Boga van nas, sa Budizmom, koji je počeo rasti u meni od adolescentskih dana i koji se samo potvrdio u meni boravkom u Aziji, pitao sam se "kako ću preživeti ovo novo vladanje sobom", u prostoru koji je kolevka Judaizma, Hrišćanstva ili Muslimanstva?!

Njegova svetost Dalaj Lama mi je jednom prilikom rekao: "nemoj pitati - prihvati, jer to je Karma, to što treba doći, doći će u pravo vreme...ako ne dođe nije nam bilo namenjeno"....I prihvatio sam, da bih imao osećaj "celosti" ili "potpunosti" u mojim vidicima sveta. Svojim indijskim prijateljima sam napisao na rastanku:

"Moram produžiti dalje.

Poneću sobom sve vaše poglede

Što su se uselili u mene.

Novim,

Negde tamo u Judeji,

Reći ću sve o vama.

Ne, ne.

Ništa im neću reći,

Jer će sve videti u mojim očima.

A tada, kada se vaše oči u meni,

Drugim očima pokriju,

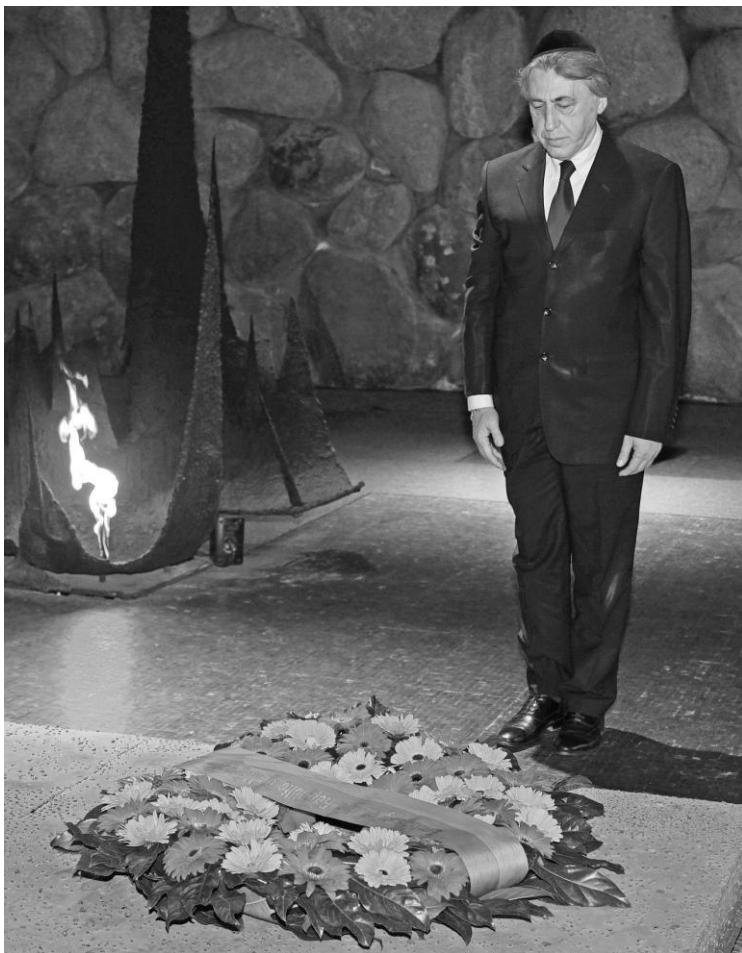
Izaći će mirisi,

Rasplinuće se oko mene

Da bi me podsetili,

Da se ništa ne zaboravlja" .

Izrael sam, nakon Indije, doživeo kao svojevidan civilizacijski šok. Poznavao sam ga i pre toga, u stvar u stvari njegov istorijski opstanak, ali ne u detalje. Pre nego što sam kročio u Tel Aviv, pročitao sam "Stari zavet", još jedanput, pa još jedanput. Morao sam početi iz početka da bih spoznao, saznao, razumeo. A početak je u tom Zavetu, i ne samo Jevrejski. U međuvremenu mi se potvrdilo ono što je predsednik Shimon Peres u jednoj prilici rekao: "Jevrejin je večni nezadovoljnik"! Jedan od razloga tog nezadovoljstva je i silna želja "da se vrati kući". U tome je ostao večno isti, jer sanja o bekstvu iz drugih prostora (zemalja) i vrati se domu iz koga je bio prisilno prognan. Da, video sam da postoji taj link koji ga vezuje za ovu zemlju. Pojavljuje se kao "Izraelizam", kao pripadnost, osećaj koji nemaju predstavnici mnogih drugih nacija kada su negde na drugom mestu: onaj osećaj koji kaže "To sam ja". I taj osećaj je toliko jak, da mi se čini da je deo njegovog DNK.

Sa dubokim pijetetom prema stradalim Jevrejima Makedonije i celog sveta, ambasador Jovanovski je položio venac u Jad Vašemu.

Izraelac je "zavisnik" ka Izraelu, jer Izrael je (bio) njegov svestan izbor da se tamo naseli, on se je borio da njegova deca i buduće generacije mogu imati "Njihovu zemlju" o kojoj će isto tako biti "zavisnici". Izraelizam ne znači samo da se u sebi

nosi nasledstvo očeva i dedova, već je to i odgovornost prema potomstvu. Jer očevi su stvorili ovu zemlju pod recimo nemogućim okolnostima, ali se ipak nisu zadovoljili samo preživljavanjem. Napravili su zemlju sa svim ljudskim i moralnim vrednostima i spremni su umreti za nju. Izraelizam znači živeti za te vrednosi. Zato se i divim toj realnosti jer ovakvu zemlju napraviti za 65 godina, usred pustinje i sa okruženjem koje jasno ističe da želi da vas uništi, je stvarno uspeh.

Izraelizam je i blaga klima i darežljiva svetlost. U ovoj maloj zemlji čovek se može grejati i sunčati se po plažama Mediterana najmanje 8 meseci u godini ili tokom cele godine u Eilat-u, Mrtvom moru ili na Tiberiji. Ali se isto tako može prehladiti u Jerusalimu. To je luksuz, jedna raznovidnost koju nemaju mnoge zemlje u svetu.

Izraelizam je i muzika koju osećam. Njezini tonovi se tako udobno prelivaju preko pesama *Shirei Eretz Yisrael*, orijentalne muzike ili yiddish, preko glasova pevača kao što su Shlomo Artzi, Arik Einstein ili Yossi Banai. A tek Jasmine Levi. Da ne govorim o divnoj izraelskoj filharmoniji i Maestru Zubin Mehta.

Izraelizam je bliskost ljudi i neposrednost koju oni izražavaju. Kao i kod nas, na Balkanu, slobodno možete zakucati na vrata suseda i zamoliti ga za pozajmicu maslinovog ulja ili stolica koje se sklapaju da bi na njima smestili prijatelje na večerašnjoj zabavi u vašem stanu. To je isti onaj sused koji vas je, kada je čuo da ste bolesni, posetio da bi vas pitao i dali imate sve ono što vam je potrebno za Shabat.

Izraelizam je i nedostatak nacionalne kuhinje i pored toga što neki ističu da su kuhinje Sefarada ili Ashkenaza, Druza ili Arapa, zajedno sa humusom, ribama, cigaretama ili gâteau au fromage, deo iste kulture jevrejskog nasledstva. Bilo koji izgovor je dobar za roštilj - taj nacionalni sport Izraelaca.

Ali "Izraelizam" nije uvek idiličan. Ono što mi diže pritisak, i ne samo meni, jeste saobraćaj. Ta vožnja kroz ulice Tel Aviva ili bilo kojeg drugog grada, bez izraženog strpljenja, bez obzira, bez solidarnosti, mačoizam. Najgore u tome je što je ovakvo ponašanje zarazno i ja nisam isključen iz pravila. U najgorem slučaju uspeh je što sam se integrisao u ovakvom ponašanju za volanom.

"Izraelizam" je za mene smirujući osećaj, kao osećanje kada sam u pravu iako se ponekad isto prevodi sa "japaizmom". U najgorem

slučaju kao nostalgija za *Shtetl*. Prihvatam ga i kao multikulturalan život oplemenjen humanističkim vrednostima koje nose pečat tolerancije u svim komponentima života.

Konačno, Izraelizam je jevrejski život u njegovoj kompletnosti u zemlji koja je ogromni Zid plača, u kojoj se ostaje zauvek i ne menja se nizašta na svetu.

Jer Država Izrael nije samo zemlja, već je to ideja, koncept. Ljubomoran sam na nju.

M.Fogel: Poslednje veliko useljavanje Jevreja iz bivše Jugoslavije u Izrael odigralo se devedesetih godina prošlog veka, za vreme raspada Jugoslavije. Među onima koji su se tada uselili postoji dosta jak osećaj nostalgije za prošlim vremenima. Da li takav osećaj postoji i u makedonskom narodu?

P.Jovanovski: Da, poslednje iseljavanje Jevreja iz bivše Jugoslavije se odigralo za vreme disolucije te države i to iz svih njezinih prostora, osim iz Makedonije. Jer tamo je brojna Jevrejska zajednica uništena za vreme Drugog svetskog rata.

Inače kontinuitet jevrejskog postojanja na makedonskim prostorima je mnogovekovno. Najmasovnije doseljavanje Jevreja u Makedoniji nastaje nakon njihovog progona iz Španije (1492), od kada se Jevrei Sefaradi, mešaju sa postojećim Jevrejima Romanoidima u jednu zajednicu, koja svojim intelektualnim potencijalom i trgovačkim sposobnostima, preko običaja, vere i kulture, menjaju, tačnije obogaćuju etnički kolorit u gradovima – deluju u stvaranju novog kulturnog nasleđa.

Oba naroda (i Makedonski i Jevrejski), zajedno su živeli svoju prošlost na balkanskim prostorima i bili su uvek središte asimilatorskih aspiracija, diskriminaciji entiteta, balkanskih ili vanbalkanskih faktora koji su imali aspiraciju kontrole balkanskih prostora. Zajedno su doživljavali slavu i ropstvo, zajedno stradali i učestvovali u ustancima, ali nikada nisi izgubili svoju nacionalnu svest, svoj duh i svoju religiju. Njihov zajednički život stvorio je tradiciju respekta jedno ka drugim, razumevanje i toleranciju. Tri rata koja su se nadovezala jedan za drugim - Dva Balkanska i Prvi svetski rat, sa novoiscrtanim granicama, stvorili su apokaliptični pejisaž na makedonskoj zemlji, tako da su se Makedonci i Jevreji našli u sastavu tri države. Makedonsko životno tkivo se prekinulo, a jevrejsko je počelo da nalazi svoj novi dom za življenje u zemljama Evrope, Severne i Južne Amerike i Palestini.

Oni koji su se iz Makedonije naselili u Izraelu, nisu poneli samo bol rastanka sa grobovima svojih predaka, već su se rastali i od svojih živih rođaka i prijatelja, koji su probuđeni u 3 časa izjutra, marta 1943, bili utovareni u vagone takozvanih

„Specijalnih vozova za ljude koji se iseljavaju” i deportirani bez povratka. Tako je zajednički život

Makedonaca sa Sefaradskim Jevrejima konačno prekinut. Fašistička Bugarska je deportovala u zloglasni logor Treblinka 11.300 makedonskih i trakijskih Jevreja. I to je fakt. Možda je fašistička Bugarska spasila 48.000 Jevreja na teritoriji Bugarske, ali je zato uništila Jevreje u drugim, takozvanim „novooslobođenim” prostorima. I zato se uzdržavam kada se veliča „spasavanje” Jevreja u Bugarskoj, a u isto vreme niko ne govori o ovom zločinu. Malo je nekorektno što ću postaviti pitanje: a Jesu li Jevreji iz Makedonije i Trakije bili „loši Jevreji”? Neka mi oprostite.

O tom osećaju nostalgije za prošlim vremenima!? U toj, „novoj” Jugoslaviji, nakon Drugog svetskog rata, postojalo je nešto što je vezivalo ljude i čemu je doprinosaio ne samo standard, svakim danom sve bolji, već i spoljopolitička orjentiranost države, koja je na neki način bila lider u Pokretu nesvrstanih zemalja, za razliku od nekih danas “evropskih država” koje su se “vukle” kroz politiku Varšavskog ugovora. I Makedonci, posebno starije generacije, one iz Jugoslavije, neguju taj osećaj nazvan „žal za mladost”. Bar ih je svako u toj Jugoslaviji oslovljavao imenom (Makedonci), poštovao ih kao takve, cenio njihove vrednosti i kulturu i užasavao se njihovih mana. Mlađe generacije danas u Makedoniji, posebno one rođene nakon raspada Jugoslavije, nemaju nikakav odnos ka Jugoslaviji. Za njih je to samo lepa priča “starijih” ili “jugoslovena” i pitaju (sa čuđenjem) što smo dozvolili da se “rasturimo” ako nam je bilo dobro.

Posebno ih dira kada se Balkan, Balkanac ili pridev “balkanski” upotrebljavaju kao nešto ružno, jedan vid ružnog pečata koji treba da izazove zgražavanje i samoprezir onih u čiju kožu je utisnut, da ne kazem nasilno istetoviran. Odavde je izvučen i poslednji sramni pojam “balkanizacija”, što znači usitnjavanje i podela, ali i sinonim za vraćanje ka primitivnom, plemenskom ili varvarskom. Ovo je najponižavajuće nešto što se smislilo za neke od država sa Balkana, nekako stidljivo za druge, isto tako sa Balkana, ali nikako se ne odnosi na one, sa Balkana, koje su prihvaćene da budu članice evropske porodice.

Boli vređa i spoznaja da mi, Balkanci, ne vodimo računa o standardima koje je civilizacijski svet postavio kao principe,

pravila ili norme. To je vrh stvaranja stereotipa za Balkan. Njihov stepen i intenzitet iskrivljavaju diskurs, jer način na koji se predstavlja Balkan, određuje neko drugi, nazovimo ga na primer "Votre Majesté", ili onaj koji ima moć (vojnu, ekonomsku, političku). Na kraju, onaj koji je sve napravio da se Jugoslavija raspadne. Tako se diskurs o drugom (o Balkanu) u suštini pretvara u znanje, predstavu ili mišljenje o drugom, kao produžena moć nad njim. Na kraju, kao istina.

Ovakvim tumačenjem Balkana nam se podsmevaju, a nas, navodno "samozvane Makedonce" prema njihovom viđenju, ne znajući kako da nas oslove, nazivaju Slovenima. Jer za njih su Makedonci istorijska kategorija, čije se objašnjenje može naći u Enciklopediji (Istoriji) pod pojmom Grci ?!

Često sebi postavljam pitanje kako da odgovorim mom jevrejskom prijatelju, kada mi kaže "Ja sam Cionist". Šta mu reći?! Da sam Jugosloven?! Balkanac? Jer razlikuju se ove dve poetike: Balkanac je danost (sudbina, Karma), a Cionist je izbor. I to je velika razlika.

Ali ja ipak verujem buđenje Balkanaca, jer da su čuli budilnik malo ranije, možda im se ne bi desilo Kain-Abelovo prokletstvo. Ta nostalgija, taj Balkanizam, to Jugoslovenstvo, su začeti negde osamdesetih godina, prošlog veka, kao kultura, negde u snežnim ulicama Beograda, Zagreba, Ljubljani, Sarajeva, Kopra, Novog Sada i Podgorice, kao što je Cionicam začeta, puno ranije, negde u snežnim ulicama Budimpešte. Zato je i poslednji rat na Balkanu, rat koji grabi snove, koje ponovo ili stalno sanjamo, rat koji je učinio da obožavamo naše osvajače i da preziremo sami sebe.

Da, ja sam Balkanac i Makedonac. Neko koji je malo bolji nego što "Votre Majesté" misli o mojoj spremnosti da budem neko. Jer i ja mislim da Balkan nije samo geografski prostor, već treba da bude ideja, koncept. I Balkanac treba da veruje u tri nove zapovedi izgravirane u zidu Muzeja Holokausta u Vašingtonu. Jer, na kraju i ja sam deo ugnjetenih od pamtiveka koji su, kao i Jevreji, ostavili pečat u Istoriji čovečanstva.

M.Fogel: Među useljenicima iz Makedonije u Izraelu često se čuje da se osećaju prevarenim kada je u pitanju restitucija jevrejske imovine u Makedoniji. Naime, koliko nam je poznato, u to ime, vlada Makedonije izdvojila je velika finansijska sredstva, koja su data na upravljanje rukovodiocima jevrejske zajednice u Makedoniji. Međutim, zakonskim naslednicima nije omogućeno da ostvare svoja nasledna prava. Da li je to tačno?

P.Jovanovski: Ponekad i ja čujem takvu priču, ali je ona uvek izrečena nekako u hodu, u ćaskanju pri stajanju, u prolazu, nekako stidljivo. Niko je nije napisao, niko mi se nije obratio i rekao „ovako stvari

stoje“ i da te svoje tvrdnje podrži nekom dokumentacijom. Ukoliko je neke nanesena nepravda, postoje načini kako se ostvaruju prava. Ja sam spreman da razgovaram sa svakim koji smatra da mu je nanesena nepravda i da prosledim pritužbu Vladi Republike Makedonije.

Kada bismo pisali vašu biografiju, morali bismo da kažemo da ste vi i pesnik. Jedno politički nekorektno pitanje: Da li biste više voleli da budete priznati kao pesnik ili diplomata? Ili, možda, i jedno i drugo?

P.Jovanovski: I jedno i drugo me ispunjava. Samo su različiti načini izražavanja sebe. Samim tim što sam postao ambasador je priznanje moga dugogodišnjeg rada u diplomatiji. O priznanju mog pesničkog izražavanja postoji drugačiji put. Bitno je da sam ja zadovoljan, a da li ću biti priznat, ne po svaku cenu.

Nerazdvojni prijatelji : ambasador i knjiga

M.Fogel : U svakom slučaju iza vas ostaje trag za buduće generacije, posebno ako bi se u vašem pisanju našli i utisci iz Izraela. Da li imate vremena da se i danas bavite književnošću?

P.Jovanovski: Ima se vremena za sve. Uvek sam imao vremena da stavim svoja zapažanja i razmišljanja na papir. Ili da naslikam nešto. Još u vreme kada sam "krenuo u svet", kao jugoslovenski diplomata, svuda gde sam bio ostavljao sam kratke priče o sebi i onome što otkrivam. U to vreme sam mislio da ja otkrivam svet. Indija mi je pokazala da ja otkrivam sebe u svetu.

Tako je i sa mojim boravkom ovde, u Svetoj zemlji, u Izraelu. Otkrivam sebe u njoj, među modernim ljudima koji u potpunosti žive svoju prošlost i sadašnjost, koji su deo jednog

naroda iz kojeg su izašli Mojsije i Isus, Maimonid, Frojd, Marks, Ajnštajn, Vudi Alen, Bobi Fišer, Bob Dilan, Franc Kafka, Teodor Hercl, Ben Gurion i mnogi drugi. Otkrivam sebe među ljudima koji bolje žive, 1,2 milijarde Indijaca, 1,5 milijardi Kineza, bolje nego cela ujedinjena Afrika, od 250 miliona Indonežana, kao i Tajlandžana, Filipinaca, Rusa, Ukrajinaca i od celog muslimanskog sveta (osim možda od sultana sa Bruneja). Otkrivam sebe sa narodom koji živi u granicama koje su skoro potpuno zatvorene, bez bilo kakvih energetskih izvora, a ipak svetla na raskrnicama postojano funkcionišu, nema nestanka vode u slavinama, kompjuteri su povezani sa širokopojasnim internetom. Jednostavno, otkrivam sebe u životu sa narodom koji ne sme da zaboravi Jerusalim, gde svako kaže "Ja sam Cionista". I to je sasvim prirodno, kao što je prirodno da bude sin, otac ili suprug.

Zajedno sa njima, otkrivam sebe i u suprotstavljanju mržnji, suprotstavljanju želji suseda da ga unište (Izrael). Pišem i o tom drugom svetu, svetu koji negira, svetu koji je rastrzan, koji se nepredvidljivo kreće, skitajući iz "proleća" u zimu, uporno pokušavajući da uključi Izrael u svoje bratske sukobe, plemenske, etničke, verske sukobe, koji su toliko nemilosrdni, komplicirani i surovi, gde je sve isprepletano, gde sve sebi protivureči tamo gde ne postoji ništa protivurečno, gde život nema vrednosti, gde jedan čovek može izbrisati sa lica zemlje stotinu života, kao gumom za brisanje, bez traga, gde, kao nedavno, dvojica drugih odsecaju glavu jednom vojniku usred Londona, usred Engleske, uzvikujući molitve i ostavljajući da budu snimani sa rukama sa kojih kaplje krv. Čak se nisu potrudili da pobegnu. Jer, na kraju, osećam da sam i ja deo njihove mržnje.

Uobičajeno je da ljudi u nevolji gube interes za druge, da imaju oči samo za sebe, za svoju bol. Ne znaju siroti da nevolja ume da sploti, kao taman zagrljaj u kome se sakrivaju oni kojima je muka zajednička. Tačnije muka može da sploti ukoliko se oslobodimo sujete i pokušamo da nađemo lek za zajedničku bol. Jer ljudi nisu kamenje da bi bili ostavljeni na sred puta. Ali i u takvom slučaju, ostaje samo nos da štrči, kao poslednje uporište koje svedoči za nepokor – ukoliko je glava pognuta. U ime tog ponosa, neću dozvoliti da zaboravim ko sam bio, kakav sam bio (ko sam) da se pretvorim u ljušturu od sebe, u mrvicu, koje ostaju posle velike gozbe.

Kao urednik Mosta moram da kažem, da sam imao pravo, a to mi je dopustio i ambasador Jovanovski, da skratim ovaj intervju. Međutim, toliko razumevanja za našu situaciju, simpatija prema našem narodu, nisu me ostavili ravnodušnim. Nadam se ni vas?

PROBOJ LOGORAŠA OBELEŽEN U JASENOVCU

Jasenovac – Piše Mate Piškor - S tri tjedna zakašnjenja zbog travanjskih poplava na Jasenovačkom području, 68. obljetnica proboja logoraša iz ustaškog koncentracijskog logora Jasenovac, umjesto 22. travnja, održana je u nedjelju 12. svibnja kod spomenika Cvijet u jasenovačkom spomen području. Pozdravljajući sve nazočne, predsjednica Savjeta Spomen-područja Jasenovac Katica Sedmak rekla je kako je prisjećanje na one, koji su svoju različitost u nacionalnosti i vjeri platili svojim životom, poruka da se zločin i strahote kakvi su se događali u logoru Jasenovac na smiju ponoviti. Istaknula je kako je samo 107 logoraša preživjelo proboj iz logora 22. travnja 1945., te da Javna ustanova Jasenovac stalno radi na utvrđivanju broja žrtava, a do sada je utvrđeno da je ubijeno 83.301 osoba na deset lokaliteta jasenovačkog logorskog kompleksa, od čega više od 20.000 žena i 20.101 dijete do dobi od 14 godina. Komemoraciji u Jasenovcu nazočili su preživjeli zatočenici, obitelji stradalih, predsjednik Republike Ivo Josipović sa suprugom Tatjanom, predsjednik Hrvatskog sabora Josip Leko, izaslanik predsjednika Vlade Zorana Milanovića ministar Mirando Mrsić, državni i lokalni dužnosnici, kao i brojni predstavnici diplomatskog zbora i predstavnici antifašističkih udruga iz Hrvatske i iz inozemstva.

Predsednik Josipović, osvedočeni anti-fašista, lično je uručio odlikovanje

Predstavnik stradalnika srpskog naroda koji je preživio proboj, Ilija Ivanović, a kojega je predsjednik države odlikovao „Redom

Stjepana Radića“, sjetio se svih strahota koje je proživio kao dijete s nepunih 14 godina u logoru. Vrlo ganut poručio je svima da razvijaju ljubav, da uče svoju djecu, unuke i praunuke da nas od zla može spasiti samo ljubav prema svim ljudima, bez obzira na vjersku ili nacionalnu pripadnost. Okupljene su pozdravili Boris Braun, predstavnik stradalog židovskog naroda i Stevo Đurđević u ime stradalnika romskog naroda. Izaslanik predsjednika Vlade, Mirando Mrsić, istaknuo je kako je Jasenovac uvijek iznova podsjetnik i upozorenje na ono što se dogodilo i što se ne smije zaboraviti, kako se slično zlo ne bi ponovilo. Posebice je to važno zbog onih koji relativiziraju tragediju Jasenovca, koji licitiraju brojkama. Valja uvijek ponavljati da je antifašizam temelj moderne Europe, da su antifašizam i Domovinski rat temelji moderne Hrvatske, te da su nam sloboda i mir zajednički snovi, rekao je Mrsić. Predsjednik Sabora Josip Leko rekao je da koliko god se radovali uspjesima ne smijemo zaboraviti trnovit put kojim smo do toga došli. Istaknuo je kako je Hrvatska na svome putu, baš kao i svaki narod isvaka država, imala uspona i padova te da je najveći pad bila Nezavisna država Hrvatska. U ime Sabora, predsjednik Leko iskazao je svim žrtvama Jasenovca najdublji pijetet i poštovanje. Šef države Ivo Josipović odlikovao je preživjele logoraše, sudionike proboja iz logora 22. travnja 1945. godine, Ješuu Abinuna, Iliju Ivanovića i Bazila Zukola „Redom Stjepana Radića“, te uručio Povelju Republike Hrvatske Javnoj ustanovi Spomen područje Jasenovac. U svojem govoru pozvao je na ljubav i zajedništvo. Poručio je da kao društvo ne možemo biti uspješni i pravedni ako ne prihvatimo povijesnu poruku da mržnja nikada ne smije biti isprika za novu mržnju, da zločin ne smije biti povod i ne smije biti isprika za drugi zločin“, rekao je Josipović. Od 1073 logoraša, koliko ih je 22. travnja 1945. bilo u logoru, u proboj ih je krenulo 600, a preživjelo samo 107. Preostalih 473, koji nisu krenuli u proboj, ubijeni su i spaljeni. Istog dana 1945., počeo je i proboj zatočenika Kožare, dijela logora u mjestu Jasenovcu. Od 167 zatočenika, proboj je preživjelo njih 11.

Muzejska postavka u Jasenovcu ne prikazuje ustaški zločin

ZAGREB - Bivši član Upravnog odbora Spomen-područja Jasenovac **Julija Koš** uputila je pismo ambasadorima u Hrvatskoj u kome ih obaveštava da stalna muzejska postavka u Spomen-području

prikazuje lažnu, revizionističku sliku nekadašnjeg koncentracionog logora Jasenovac, a ne prikazuje priču o zločinu.

"Osnovni problem muzejske postavke je u tome što su informacije o historijskoj istini o zločinu počinjenom u Jasenovcu prikazane zamagljeno, uz sistematsko izbegavanje jasnog prikazivanja ijedne bitne informacije. Ova postavka ne prikazuje priču o zločinu", navodi se u pismu koje prenose mediji u regionu.

Julija Koš precizira da muzejska postavka posetiocima ne nudi odgovore na najvažnija pitanja - da su zločin počinile ustaše u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od 1941. do 1945. godine, da je zločin počinjen nad Srbima, Jevrejima i Romima, ali i zarobljenim partizanima, i da je počinjen sistematskim okrutnim masovnim ubijanjem, zasnovanom na ustaškim rasnim zakonima i njihovoj opštoj političkoj ideologiji.

"Već više od sedam godina uporno plediram na visoke državne funkcionere da nešto učine na ispravljanju ovog problema. Ali, oni su, aktivno ili pasivno, odbili da utiču na menjanje ove stalne muzejske postavke", kaže ona.

KERUM ZA PESMU SPREMAN

SPLIT maj 2013. - Splitska policija počela je istraživanje i prikupljanje saznanja o pjevanju ustaške pjesme "Jasenovac i Gradiška Stara" koju je aktualni splitski gradonačelnik i kandidat za još jedan mandat Željko Kerum navodno pjevao na Rivi.

Policija je Hini potvrdila da prikupljaja sve potrebne dokaze koje će potom uputiti nadležnom Državnom odvjetništvu. Još uvijek se pouzdano ne zna hoće li gradonačelnik Kerum biti prijavljen prekršajno ili kazneno zbog javnog poticanja na nasilje ili mržnju jer, "Sve to ovisi o dokumentaciji koju policija prikupi", potvrdila je Hini Antonela Lolić iz splitsko-dalmatinske policijske uprave.

Neslužbeno se doznaje da bi svjedok u ovom slučaju trebao biti Dragan Markovina iz Nezavisne liste "Drugo lice Splita" koji je javno i zatražio da se kazni gradonačelnika Keruma.

U priopćenju te nezavisne liste navodi se da bi "u svakoj civiliziranoj državi netko tko se drzne pjevati fašističke budnice davno bio odstranjen, kako s funkcije i iz javnog života, tako i izoliran od društva, što ovdje nažalost nije slučaj". Stoga su pozivali na reakciju

državno odvjetništvo, ali građane od kojih su zatražili da "što masovnije izađu na izbore i spriječe otvoreni fašizam na splitskim ulicama". Policiji bi trebala poslužiti i snimka RTL televizije čiji je snimatelj u kadar "uhvatio" Željka Keruma i njegovo društvo kako uz harmoniku i glazbu ustaške pjesme pjevaju stihove "Tko je moga zamisliti lani...".

HOLOKAUST U JUGOSLAVIJI

Jad Vašem, piše Miriam Aviezer

"Holokaust u Jugoslaviji: istorija, sećanje i kultura – ponovna procena" je naziv istraživačke radionice Izraelske fondacije za nauku održane u Jad Vašemu od 24. do 28. juna. Ova radionica, koja je bila jedinstveni skup naučnika iz bivše Jugoslavije, kao i iz Izraela, zapadne Evrope i severne Amerike, omogućila je preispitivanje stanja u istraživanju o Holokaustu a od značaja za istoriju jugoslovenskih Jevreja.

Radionicu su otvorili Dan Michman, direktor Medjunarodnog instituta za istaživanje Holokausta pri Jad Vašemu i profesor na Univerzitetu Bar-Ilan, Jovan T. Byford, sa Otvorenog univerziteta, Milton Keynes, Velika Britanija, i Mirjam Rajner, sa Univerziteta Bar-Ilan.

Na radionici je bilo ukupno šest tematskih poglavlja. Među učesnicima su bili sledeći eminentni autori koji su se predstavili ispod navedenim temama. Walter Manoschek, sa Bečkog univerziteta, održao je predavanje "Rasistička ideologija istrebljenja u anti-partizanskoj borbi za vreme Drugog svetkog rata". Aleksandar V. Prusin, sa Instituta za rudarstvo i tehnologiju Novi Meksiko, Socorro, SAD, govorio je na temu "Ideologija saradnje: srpska upravna vlast i Holokaust, 1941-1944". Sofija Grandakovska, sa Instituta za istraživanje društvenih i humanističkih nauka, Skoplje, govorila je "O uništenju Jevreja iz Makedonije u Treblinku". Tomislav Dulić, sa Univerziteta Uppsala, Švedska, predstavio se temom "Geostatistička analiza ubijanja u Jasenovcu". Goran Hutinec, sa Sveučilista u Zagrebu, održao je predavanje "Ustaški teror protiv Srba i Jevreja u NDH (1941)". Milan Ristović, sa Univerziteta u Beogradu, govorio je o "Bekstvu od Holokausta: Jevrejske izbeglice iz Jugoslavije, 1941-1945". Krinka Vidaković-Petrov, sa Instituta za književnost i umetnost, Beograd, govorila je na temu "Svedočanstva preživelih: dnevnik Erwina Millera". Milan Koljanin, sa Instituta za Savremenu istoriju, Beograd, predstavio se predavanjem "Jugoslovenski Jevreji u anti-fašističkoj borbi, 1941-1945", Jovan T. Byford, sa Otvorenog univerziteta, Milton Keynes,

Velika Britanija, održao je predavanje "Predstava Holokausta u posleratnoj Jugoslaviji – slučaj logora Sajmište u Beogradu". Kaja Širok, iz Muzeja savremene istorije, Ljubljana, govorila je o "Praksama obeležavanja i sećanja u Sloveniji – dan Holokausta". Lea David, sa Univerziteta Ben-Gurion, predstavila se temom "Diskurs Holokausta kao potisnutog sećanja: slučaj Srbije". Harriet P. Freidenreich, sa Univerziteta Temple, Ambler, SAD, bavila se temom "Domaćice, partizanke i profesionalci: Jevrejke u Jugoslaviji". Mirjam Rajner, sa Univerziteta Bar-Ilan, održala je predavanje "Umetnost u logorima: svedočanstvo ili očuvanje identiteta? Studija slučaja: Umetnost Daniela Ozme u Jasenovcu". Eliezer Papo, sa Univerziteta Ben-Gurion, predstavio se temom "Smeh i preživljavanje: jevrejska humoristička literatura iz vremena Holokausta – slučaj Partizanske Hagade". Tamara Jurkić-Sviben, sa Sveučilista u Zagrebu, govorila je na temu "Jevrejski muzičari i kantori sa teritorije bivše Jugoslavije: od perioda između dva rata do logorskih orkestara u Jasenovcu i Kraljevici". Dina Katan Ben Zion, pisac i prevodilac, održala je predavanje "Žensko putešestvije u jevrejskog literaturi bivše Jugoslavije nakon Holokausta". Christina Beretta, sa Alpen-Adria Univerziteta u Klagenfurtu, bavila se temom "Govor o (ne)poznatom: strategije narativa u post-jugoslovenskoj književnosti o Holokaustu". Betina Kaibach, sa Univerziteta u Heidelbergu, održala je predavanje "Holokaust u vojvodjanskoj književnosti: Danilo Kiš, Aleksandar Tišma". Alexander Korb, sa Univerziteta Leicester, Velika Britanija, govorio je o "Integraciji ne-nemačkih izvršilaca zločina u evropske narative o Holokaustu".

U okviru radionice održana je i panel diskusija koju je vodila Miriam Steiner-Aviezer, Jad Vašem, sa preživelim Holokausta iz bivše Jugoslavije: Josefom Žambokijem, Dinom Hen, Anom Šomlo i Raulom Teitelbaumom. Takodje, u okviru radionice održan je i susret sa piscem Davidom Albaharijem koji je govorio na temu pisanja o Holokaustu, preko činjenica do fikcije, na primeru njegove knjige "Gec i Majer". Završnu diskusiju je vodila Dina Porat, glavni istoričar u Jad Vašemu i predavač na Tel Avivskom univerzitetu, koja je istakla važnost i značaj ove radionice u razvoju naučnog pristupa pisanju o Holokaustu na teritoriji bivše Jugoslavije.

Posebno osveženje za učesnike radionice bio je specijalni koncert operne muzike i prijem u organizaciji Josefa Žambokija i Šmuela Šlezingera, počasnog konzula Republike Hrvatske u Izraelu, održan u Šlezingerovom domu u Savionu.

Ovaj vanredni susret u Jad Vašemu sa vrsnim istraživačima iz raznih oblasti društvenih nauka organizovala je i vodila dr Mirjam Rajner.

MEĐUNARODNI SKUP POSVEĆEN HOLOKAUSTU U JUGOSLAVIJI

Piše Milan Fogel

U okviru Internacionalne radionice „Holokaust u Jugoslaviji: Istorija, sećanje i kultura – preispitivanje“, koja je pod vođstvom dr Mirjam Rajner, sa Univerziteta Bari Lan, Izrael, održana od 24. – 28. juna 2013. godine u Jad Vašemu, na 5. sesiji, moderator je bila Miriam Aviezer, na Panel diskusiji „Mi smo preživeli“, govorili su Josef Žamboki, Dina Čen, Ana Šomlo i Raul Teitelbaum. Potresna svedočenja o njihovom spasavanju, a istovremeno i stradanju dela njihovih porodica ili prijatelja, bila su ponekad začinjena humorom, što je samo trebalo da pokaže da život ide dalje, ali da Holokaust, ipak, ne sme da padne u zaborav. Opomena za buduće generacije i duboko poštovanje prema ljudima, koji su stradali samo zato što su bili druge vere, Jevreji, sačuvani su od zaborava.

Izlaganja su imala podjednaku težinu, ali izdvajamo epizodu iz tog vremena, koju je ispričao Josef Žamboki. Krajem 1941. kada su svi Jevreji Beograda deportovani u logor na Starom sajmištu u Beogradu, došla je oštra zima. Nije bilo ogreva, a hrane nikada nije bilo dovoljno. Mali Josef, tada je imao deset godina, već je svirao violinu, a usna

harmonika mu je bila hobi. Jednog dana, stao je pored vrata kantine u kojoj su se hranili nacisti i zasvirao na usnoj harmonici, tada veoma popularnu pesmu među nacistima, „Lili Marlen“. Nacisti su bili oduševljeni i dozvolili su mu da skupi hranu sa stolova koja je ostala iza njih. Sledećih dana Josef je „zabavljao“ naciste, a umesto da samo skuplja hranu za stolova, bio je čašćen sa punim porcijama hrane. Hrane je bilo dovoljno ne samo za Josefa i njegovu sestru, koja je takođe preživela Holokaust, nego se ceo komšiluk, gde je bio privremeno smešten, dobro hranio neko vreme. Tako je mali Jevrejin, gle paradoksa, zabavljao naciste i preživljavao teška vremena. Uskoro je njegov spasilac, koji je bio potkazan da krije jevrejsku decu, morao da beži, naravno sa Josefom, sestru je nešto ranije već prebacio kod rođaka, i Josef je kraj rata dočeka u Kanjiži. U znak zahvalnosti prema spasiocu, Josef je zadržao njegovo prezime Žamboki.

Učesnici Internacionalne radionice sa umetnicima i slušaocima

KONCERT U SAVIONU

Piše M.Fogel

U rezidenciji Šmuela Schlesingera, počasnog konzula Republike Hrvatske, 25. juna 2013. održan je koncert pod pokroviteljstvom Ing Josefa Žambokija i Udruženja useljenika u Izraelu iz bivše Jugoslavije. Koncert je posvećen stradalim Jevrejima u Jugoslaviji za vreme Drugog svetskog rata. U stvari, koncert je bio deo podrške Internacionalnoj radionici „Holokaust u Jugoslaviji: Istorija, sećanje i kultura – preispitivanje“, na kojoj je pod vođstvom dr Mirjam Rajner moglo da se na ovu temu čuje sagledavanje, rezultati istraživanja i lična mišljenja naučnika, istoričara, istraživača i akademskih stručnjaka iz Izraela, SAD i Evrope.

Imali smo više puta prilike da čujemo operске pevače iz Srbije, ali ovog puta prevaziđena su sva očekivanja. Na koncertu su nastupili Rut Žamboki, operetska pevačica, sopran, Jelena Vlahović, meco sopran, primadona Beogradske opere, Jasmina Trumbetaš, sopran, primadona Beogradske opere, Tijana Grujić, sopran, docent za solo-pevanje na fakultetu u Majncu (Nemačka) i slobodni umetnik sa operским angažmanima u Nemačkoj i Austriji, uz klavirsku pratnju Ljubice Grujić, profesora na Muzičkoj akademiji u Beogradu i Jehonatana Kola, kompozitora i muzičkog stručnjaka iz Izraela.

Na programu su se našle arije iz poznatih opera Pučinja, Verdija, Rosinija, Maskanje, Bizea... U drugom delu programa vrsni izvođači pevali su popularne pesme različitih žanrova.

Program je uspešno vodio Daniel Fogel, koji nas je svojim uvodom uveo u svet muzike, dajući nam osnovne podatke o umetnicima.

Izgleda da su i umetnici bili posebno raspoloženi; operске arije su se vijorile ne samo salonom u kome je održan koncert, nego, verujem, da su i komšije uživale u vrhunskom izvođenju umetnika iz Beograda i Izraela. Na kraju koncerta prisutna publika je ovacijama pozdravila umetnike, što se retko viđa. Čini mi se da takav doživljaj može da se uporedi samo sa dešavanjima u Milanskoj Skali kada nastupaju najveći umetnici sveta.

Moram da kažem da je salon, iako velik, bio mali da primi publiku, koja je bila prisutna u velikom broju. Koncertu su pored mnogobrojne publike prisustvovali učesnici pomenute Internacionalne radionice, koja je održana u Jad Vašemu, članovi diplomatskog kora država ex Yu, među kojima su bili ambasador Srbije, Zoran Basaraba, ambasador Makedonije, Petar Jovanovski i Branko Kesić, ambasador BiH. Koncertu je prisustvovala i portparolka Kneseta Dan Oryan, koja je pozvala izvođače da posete Kneset, što je sa zadovoljstvom prihvaćeno.

Domaćin koncerta, Samuel Schlesinger pozdravio je prisutne i naglasio da je njegov dom uvek otvoren za ovakve manifestacije

Na rastanku je pokrovitelj koncerta, ing Josef Žamboki, najavio koncert u istom sastavu za Dan nezavisnosti Izraela, koji će se održati sledeće godine.

Pokrovitelj koncerta Josef Žamboki zahvalio se učesnicima i gostima, koji su prisustvovali u tako velikom broju – na fotografiji Žamboki sa poznatim piscem iz Beograda Davidom Albaharijem

Samo još da kažemo da se za ukusan *kibud* – posluženje, uspešno pobrinula Judita Zekić Koen.

NEDELJA IZRAELSKJE KULTURE U ZAGREBU

Iz hrvatske štampe

Manifestacije Tjedna izraelske kulture – Izrael u Zagrebu, počele su 25. svibnja. Sve je počelo izraelskim filmom 'Svijet je zabavan' svjetski poznatog redatelja Shemija Zarhina. U toku manifestacije, između ostalog, za tjedan dana, posetioци su imali priliku da vide veliku predstavu izraelskih plesnih grupa na Jelačić placu – u dva navrata učestvovalе su dve plesne grupe, Mehola i Sheketak. Poseban doživljaj je bio nastup plesne skupine Fresco u predstavi „Kerber“, o mitološki troglavom psu, koja je izvedena u Hrvatskom narodnom kazalištu pred prepunom dvoranom.

"Tjedan izraelske kuhinje", koji je pripremila izraelska ambasada, a koji je podržao održanu manifestaciju „Tjedna izraelske kulture“ - Domjenak, počeo je 30. svibnja i trajao do 6. lipnja u Bistrou hotela Esplanade.

Domjenak je otvorio i održao govor Nj.E. Yosi Amrani, izraelski veleposlanik, koji je predstavio "chefa" kuhinje i priznatu umjetnicu Melitu Kraus iz Bjelovara, koja je imala prigodnu izložbu slika.

Bilo je mnogo poznatih osoba, supruga predsjednika Josipovića i u ime gradonačelnika Dragan Štern, članovi vlade, diplomatskog zbora, kulturni i javni radnici, članovi židovskih općina itd.

„Izvršnu ponudu jela je pripremio izraelski "šef" kulinarsstva Shaul ben Adheret i toliko izvršnih specijaliteta nismo odavno vidjeli i probali. Bilo je koktel jela, hladnih i toplih buffet jela, raznih priloga, a najbolje su nas iznenadili deserti pa i kava sa kardanomom i cimetom. Dobili smo i recepte za neke specijalitete“, rekla je jedna od posetilaca manifestacije.

Shaul Ben Adheret

Više eminentnih umetnika iz Izraela učinili su da je Tjedan izraelske kulture prošao mnogo brže nego što su posetioци želeli.

HRVATSKA–KRATKE VESTI

Izvor **CENDO** - Istraživački i dokumentacijski centar za žrtve i preživjele Holokausta, Zagreb i drugi

Obavještavamo Vas da je na izborima za tijela upravljanja Židovske općine Zagreb, održanim 19. svibnja 2013., za predsjednika ŽOZ izabran prof.dr.sc. Ognjen Kraus, koji je istovremeno i predsjednik Koordinacionog odbora židovskih općina Hrvatske.

U Zagrebu je od 19. do 25. maja 2013. održan Festival židovskog filma – Tolerancije. Festival je otvorio gradonačelnik Zagreba g. Bandić, a pre prikazivanja filma „Kad svane dan“, režisera Gorana Paskaljevića, prisutne je pozdravila direktorica Festivala Nataša Popović i počasni predsjednik Festivala oskarovac Branko Lustig.

U Rijeci je potom, 7. juna 2013. otvoren 1. Festival židovskog filma – Tolerancije. U prepunom Art-kinu Croatia održano je Edukacijsko jutro s gospodinom Brankom Lustigom, koji je nakon prikazivanja filma „Nadarena djeca“ održao inspirativno i aplauzom popraćeno predavanje o nužnosti razumijevanja i ljubavi među djecom i uopće među ljudima u cilju kreiranja što zdravijeg i što sigurnijeg društva.

Branko Lustig je govorio pred prepunom salom

Do nedjelje 9. lipnja prikazano je sveukupno 17 igranih, dokumentarnih i kratkih filmova, na Festivalu tolerancije - 7. Festivalu židovskog filma Zagreb.

PORODIČNI SEMINAR

Kladovo, 1-5. maja 2013.

Piše Višnja Kern

I ove godine po peti puta sakupili su se Židovi iz cijele ex Yu na porodičnom seminaru u Kladovu na Dunavu.

Bilo nas je oko 400 učesnika, svih generacija, od malih beba u kolicima do baka s unucima.

Gosti seminara, između ostalih učesnika, bili su Isak Asiel, Beogradski rabin, te ambasador Israela u Hrvatskoj, Yosef Amrani i Yosef Levi, izraelski ambasador u Srbiji, koji je također nerezidencijalno akreditiran u Crnoj Gori.

Program je bio vrlo dobro planiran, tako da se grupe nisu preklapale, odnosno grupe manje djece bile su pod nadzorom i vodstvom grupa starije djece ili omladinaca.

Kvaliteti susreta svakako su pridonijela predavanja raznih tema.

Tako je prikaz knjige "Kosher sex" američkog rabina Shmuley Wotech, a u prevodu i duhovitom prikazu Brane Popovića iz Beograda, privukao veliki broj slušalaca, naročito omladinaca koji su pažljivo slušali razne rabinove savjete, iako je već bilo vrijeme ručku.

U dva odvojena termina bila su predavanja oba izraelska ambasadora o današnjem izraelskom identitetu koja su privukla veliki broj slušalaca, i potakla vrlo živu diskusiju kao i mnoga pitanja na tu temu na koju su oba izraelska ambasadora vrlo spremno odgovarala ili po potrebi komentirali.

Magistar Čedomila Marinković nam se predstavila vrlo zanimljivim djelom svoje doktorske disertacije na temu "prikazi arhitekture u jevrejskim iluminarnim Hagadama".

Predavanje Sonje Samakovlije iz Zagreba na temu ovisnosti, naročito ovisnosti o novim tehnologijama i

njihov utjecaj na današnju omladinu, kao i na život unutar porodice, bilo je također edukativno.

Polaganje vijenaca od strane predstavnika Saveza Jevrejskih općina, grada Kladova kao i predstavnika "našeg" hotela na spomenik žrtvama Kladovo-Šabac transporta bilo je veoma dirljivo.

Spomenik se nalazi na samoj obali sa nepreglednim Dunavom u pozadini kojim su 1939. stigla u Kladovo u istočnoj Srbiji na granici s Rumunijom tri broda sa 1100 izbjeglica, uglavnom iz Beča u pokušaju da stignu u Palestinu. Nažalost zatekla ih je 1941 god, i ulazak Njemaca, tako da je od 1100 izbjeglica samo 250 preživjelo i stiglo u Palestinu. (tema romana "Neuspelo begstvo" – jevrejski kladovski transport na putu za Palestinu 1939 – 1942.)

Brane Popović nas je u večernje sate spontano zabavljao plejadom viceva i šala, tako da smo i to vrijeme ugodno provodili i puno se družili.

Imali smo također "kabalat shabat" pod vodstvom beogradskog rabina Isaka Asiela.

Hotel u kojem smo bili smješteni nije bio na nekoj razini, ali se zato osoblje hotela maksimalno trudilo da se mi, njihovi gosti osjećamo što je moguće bolje.

Program je tekao vrlo dobro, organizacija odlična, izlet u Rajačke pinnice (Negotin) i plovidba Dunavom su bili zaista divni.

Da ne govorimo o druženju, obnovljenim poznanstvima ili davno zaboravljenim prijateljstvima. Sve je to bilo uzbudljivo i novo, osvježeno, stotine pitanja, kako porodica, braća, sestre. Što ima novo????

Nadamo se da će se susreti te vrste nastaviti, i očekujemo pojačano u češće ostalih općina ex Yu. (naprm. iz Zagreba su bile prisutne samo 2 osobe, a mnoge manje općine uopće nisu bile zastupljene).

SPOMENIK MIR NA NEBU

Djakovo - piše Višnja Kern

Peace in Heaven, naziv je spomenika žrtvama holokausta koji je otkriven na tradicionalnoj komemoraciji na Židovskom groblju u Đakovu. Komemoraciji su prisustvovali predstavnici i članovi židovskih općina iz Hrvatske, Srbije, BiH, kao i preživjeli iz sabirnog logora u Đakovu.

Spomenik je izrađen od čelika, visine oko tri metra i teži oko dvije tone, a čine ga razgranato drvo i na njega naslonjena Davidova zvijezda.

Autorica spomenika je Dina Merhav umjetnica iz Izraela, jugoslavenskog porijekla.

Spomenik je rezultat suradnje Koordinacije židovske zajednice i predsjednika, dr. Ognjena Krausa te Židovske općine Osijek i njezina tajnika Drage Kohna, Ministarstva kulturegrada Đakova i Muzeja Đakovštine.

'Rade Končar', tvornica iz Zagreba donirala je izradu spomenika.

DAN REISINGER POČASNI GRAĐANIN LENDAVE

U Sloveniji, u Lendavi, u obnovljenoj sinagogi otvoren je Muzej Holokausta.

Ceremonija je održana 2. juna 2013, a inicijator projekta, dr Marjan Toš, imao je čast da otvori

slovenački Muzej Holokausta. Otvaranju je prisustvovao i Dan Reisinger, svetski priznat umetnik iz Izraela. Tom prilikom Dan Reisinger je proglašen za počasnog građanina Lendave. Dan Reisinger je za stalnu postavku poklonio Muzeju serijal od svoja 53 rada „Svici u vatri“, za koje je tekstove pripremio Aba Kovner. Original serijala nalazi se u Parizu, a kopije u New Jorku-u i Istorijskom muzeju u Beogradu. Prilikom otvaranja sinagoge za publiku održan je literarni i muzički program. Branko Šemen je priredio izbor iz svetske jevrejske poezije. U Lendavi danas ne živi nijedan Jevrej, ali je uspomena na nekadašnju jevrejsku zajednicu očuvana. Između ostalog, uređeno je jevrejsko groblje, koje se redovno održava.

TRAŽI SE...

- Georg (Djuri) Klein after the II. WW went to Israel and there he married Suzi Klein. Georg had a pharmacy on 28 Hagiborim street 28 in Haifa. Both deceased, Georg approximately in 2000, Suzi between 2008-2011.
- They had a son Rafi (Rafael) Klein born somewhere around 1950. Hopefully still alive. No children as far as I know.
- They all lived in Haifa. I have one address of Rafi, but not sure if he still lives there since the phone number for this address does not work anymore.
Address: Edmond Fleg 8 Haifa, Phone: 0097248339338
- Parents of Georg Klein were: Aron and Irina Klein from Vojvodina, Srbija
I am kindly asking you to help me:
- If you have any information about the whereabouts or contact information for Rafi Klein
- Since I need the birth and death certificates of all mentioned deceased family members, if you could send me the name, internet address or phone number, of the institution that issues them.
- If you have any other ideas, where I can turn to find my lost family please give me additional contact
In general I would also like to know since my family in Sombor was jewish if you perhaps have an jewish archive of documents like: izvod iz matične knjige rođenih i mrtvih, akt o podržavljenju, rešenja o pronalešim umrlim and so on.
Hvala unapred, David Smolnikar (Špicer) from Ljubljana, Slovenia,
e mail smolnikar@siol.net

ALBERT GERING

DA LI ĆE MLAĐI BRAT RATNOG ZLOČINCA OSUĐENOG NA SMRT VEŠANJEM BITI PROGLAŠEN ZA PRAVEDNIKA?

Iz strane štampe:Telegraph,UK i drugi

Ovaj nemački biznismen, preminuo 1966. godine, navodno je spasao na stotine Jevreja i političkih disidenata tokom Drugog svetskog rata.

Irena Štajnfelđ, direktor Odeljenja pravednika Jad Vašema, memorijalnog centra za žrtve i heroje holokausta u Izraelu, priprema dosije koji sadrži izveštaje Gestapoa i snimke saslušavanja starijeg brata Hermana Geringa od strane američke vojske, kao i izjave ljudi koje je spasao.

Inicijativa za odavanje priznanja Albertu Geringu pokrenuta je nakon što su nagomilani dokazi o njegovim naporima za spasavanje zatočenika nacističkih logora, obezbeđivanje dozvola Jevrejima za izlazak iz zemlje i prebacivanje jevrejske imovine u inostranstvo.

Jednom prilikom napisao je pismo komandantu logora Dahau, u kome je tražio da oslobode lekara po imenu Harvat; zbog nedoumice o kojem je zatvoreniku reč, oslobođena su dva čoveka sa istim prezimenom.

Predstavnica memorijalnog centra Jad Vašem saopštila je da će dosije, koji se priprema u Odeljenju pravednika, biti dostavljen komisiji koja odlučuje o dobitnicima priznanja "Pravednici među narodima".

Uprkos suprotstavljenim političkim stavovima, braća Gering su ostala bliska. Prema tvrdnjama porodice, Albert je tražio i dobijao bratovljevju podršku prilikom spasavanja jevrejskih prijatelja i političkih zatvorenika. Brat mu je služio i kao štitić od Gestapoa. U jednom izveštaju tajne policije navedeno je da se gnušao nacističkih pravila ponašanja, te da je odbijao da se u njegovom prisustvu koristi pozdrav "Hajl Hitler".

Albert Gering je proveo dve godine u zatvoru pokušavajući da ubedi u svoju nevinost saveznike koji su ga zarobili. Između ostalog, sastavio je spisak od 34 osobe kojima je spasao život.

Za vreme rata je bio direktor izvoza u fabrici "Škoda", u okupiranoj Čehoslovačkoj. Posle rata, u Pragu mu se sudilo zbog uloge u ratu, ali je oslobođen na osnovu svedočenja fabričkih radnika. Bio je oženjen Čehinjom Milom, sa kojom je imao ćerku, a razveli su se posle rata. Kratko pre smrti, oženio se svojom domaćicom.

POSLEDNJIH 819 JEVREJA NAPUŠTA NORVEŠKU

Više izvora – priredio M.Fogel

Biće već skoro godinu dana kako internetom kruži dopis o alarmantnoj opasnosti da poslednjih 819 Jevreja, zbog narastajućeg anti-semitizma, napušta Norvešku. Povodom te vesti potražili smo potvrdu u drugim relevantnim izvorima i saznali sledeće. Prvo, ne zna se tačno ko stoji iza tog dopisa. Drugo, dopis je sročeni tako da se za sve nedaće Jevreja, i to ne samo u Norveškoj, nego i širom (zapadne) Evrope, osuđuju Muslimani - ne kaže se muslimanski ekstremisti. Međutim, kada se u dopisu pročita da je sve počelo u Francuskoj (što nije tačno, počelo je još pre dve hiljade godina), gde su Jevreji svakodnevna meta napada, 268 napada na Jevreje za samo prvih pet meseci 2012. godine, stiće se utisak da je Francuska izuzetno anti-semitska zemlja. Potom se u dopisu navodi izveštavanje medijskih kanala u Velikoj Britaniji, gde se konstatuje da je u 1990. godini bilo 340.000, a danas samo 240.000 Jevreja, koji su napuštaju zemlju zbog muslimanskih imigranata, koji su njihov život pretvorili u pakao. U dopisu se navode i primeri iz drugih zemalja Evrope, sa zaključkom da mnogi Jevreji ne smeju da se identifikuju kao Jevreji, a da često i političari tih zemalja savetuju Jevrejima, radi njihove sigurnosti, da se isele u Izrael ili neku drugu zemlju. Moramo priznati da se u dopisu daju činjenice, pred kojima ne bi trebalo da zatvaramo oči.

V. Kvisling

No, vratimo se u Norvešku, jer već zbog ne tako davne istorije, kada je Vidkun Kvisling za vreme Drugog svetskog rata organizovao progon Jevreja, to je i danas veoma osetljivo pitanje u Norveškoj. U vreme Holokausta u Norveškoj je uhapšeno i deportovano 772 Jevreja, a samo 34 je preživelo. U Jerusalem Postu je avgusta meseca prošle godine citirana izjava norveškog premijera Jensa Stoltenberga da „bez umanjivanja odgovornosti nacista, vreme je da se prizna da su norveška policija i drugi Norvežani učestvovali u hapšenju i deportovanju Jevreja“. Stoltenberg kaže dalje: „Niko ne bi trebalo da krije svoju veru, kulturni identitet i seksualnu opredeljenost. Norveška treba da bude sigurno mesto za Jevreje i da niko – ni pojedinac, ni manjina – ne treba da živi u strahu u ovoj zemlji“. Međutim, u poslednjoj deceniji je zabeležen u Norveškoj pad jevrejske populacije za 20%. Navode iz dopisa o kome pišemo, proverila je i američko-izraelska grupa ADL, koja je u bliskom kontaktu sa vodećim jevrejskim čelnicima u Norveškoj saznala da nije sve baš tako kako se piše u dopisu, bar ne kad je u pitanju Norveška. Čelnici jevrejske zajednice tvrde da nije došlo do značajnije emigracije i da u Norveškoj živi oko 1.700 Jevreja. Čini nam se da jevrejsko vođstvo zatvara oči pred činjenica, jer polovina evidentiranih Jevreja u jevrejskoj zajednici u Norveškoj krije svoje poreklo. U Norveškoj su aktivne dve sinagoge, jedna u Oslu i jedna u Trondheimu. Sinagoga u Oslu je 2006. godine ozbiljno oštećena u napadu muslimanskih ekstremista.

Nikog ne treba prisiljavati da se seli, ali Jevreji treba uvek da imaju na umu da je Izrael njihova zemlja, u kojoj ima mesta za sve Jevreje sveta.

TOPOVSKE ŠUPE

MIŠKOVIĆ I IZ ZATVORA GRADI IMPERIJU

Iz beogradske štampe

Projekat Miroslava Miškovića, vlasnika „Delta holdinga“, koji namerava da izgradi tržni centar na mestu spomen-parka Topovske šupe na Autokomandi, gde se nalazio prvi koncentracioni logor za Jevreje i Rome tokom Drugog svetskog rata u Beogradu, naišao je na zgražavanje i oštru osudu javnosti u Beogradu i Srbiji. Plan ocenjuju kao krajnje nepoštovanje žrtava zarad profita i upozoravaju da se prodavnicama odeće i obuće ne odaje počast prošlosti.

Ambasador Izraela u Beogradu **Josef Levi** ukazuje na istinsku neophodnost da se sačuvaju autentična mesta, „inače će Srbija biti pustinja uspomena“.

- Priča o stradanju na Starom Sajmištu nije dovoljno ispričana, ali je bar mesto sačuvano,

zemlja neće biti prodana. To nije slučaj s Topovskim šupama. Ovo je trenutak, pre nego što buldožeri unište autentično mesto tog horora iz jeseni 1941, da se bistrre glave razmisli šta bi trebalo promeniti u planovima da se sutra ne bismo kajali.

„Uvek možete sagraditi fantastičan tržni centar, ali ne možete ponovo sagraditi zid smrti ispred kog je streljano i deportovano u smrt na hiljade ljudi“ - kaže ambasador Levi. On dodaje da ima razumevanje za komercijalni interes, ali da, takođe, mora da postoji i istorijska, moralna, politička i religiozna obaveza prema prošlosti

Ambasador Levi kaže da istoričari i analitičari koji sa izuzetnom posvećenošću istražuju Holokaust u Srbiji navode da su Topovske šupe bile radni i sabirni logor, u kom je bilo do 6.000 jevrejskih muškaraca, a kasnije i brojno srpsko i romsko civilno stanovništvo. - Oni su odvođeni na streljanje u Jajince i selo Jabuka, ali prema svedočenjima, neki od zatvorenika ubijeni su i u Topovskim šupama. To je bila jedna od prvih akcija u okupiranom Beogradu, što je u leto 1942. dovelo do objave da je Beograd „očišćen od Jevreja“. E pa Beograd nije očišćen od Jevreja - zaključuje Levi.

Ruben Fuks, predsednik Saveza jevrejskih opština Srbije kaže: Nema dogovora s „Deltom“

U „Delta rilestejtu“ su potvrdili da je projekat „Delta planet“ u završnoj fazi i da kompanija u dogovoru s jevrejskom zajednicom i opštinom radi na pronalaženju rešenja, koje će na pravi način obeležiti to mesto. Međutim, predsednik Saveza jevrejskih opština Srbije dr Ruben Fuks kaže da je to „delimično tačno“.

- Ne inicijativu „Delte“ obavljena su dva razgovora pre oko godinu dana. Prvi sa administracijom, drugi sa arhitektom, čije ideje nismo prihvatili. Nikakav sporazum nije postignut, Savez je ostao pri stavu da autentičnost prostora mora da bude očuvana

i dostojno obeležena. Od tada nas više niko nije zvao. Dogovora nema - kaže Fuks i ističe: Topovske šupe nisu izmišljeno mesto, već logor odakle su muškarci, Jevreji i Romi, odvođeni na streljanje. Pogrdno je da se na tom mestu gradi tržni centar.

ALEKSANDAR MARTON I OBITELJ

U Vinkovce se 1892. godine iz Ugarske doselio Herman Marton sa suprugom Matildom, rođenom Drechsler. Herman se zaposlio u kožarskoj radionici Alberta Becka, a nakon izvesnog vremena započeo je samostalnu delatnost u kožarskoj struci - kasnije su se poslu pridružili njegovi sinovi. Herman i Matilda imali su dva sina, Aleksandra i Samuela, i kćerku Rosu. Braća su bila, zajedno sa ocem, suvlasnici tvornice koža „Braća Marton“, a Aleksandar je imao i sopstvenu radnju koža i kožarskog pribora.

Aleksandar Marton je oženio Lili Obalt i imali su dva sina, Miroslava (u Izraelu Fredi Meir) i Zlatka. Aleksandrov brat Samuel umro je 1931. i sahranjen je u Vinkovcima. Odmah pošto je stvorena Nezavisna država Hrvatska, Jevreji su se našli na udaru anti-jevrejskih mera. Dva puta se Aleksandar spasavao zatvora, plaćajući ustašama svoju slobodu. No, 1942. svi vinkovački Jevreji su sakupljeni u Sokolski dom. Ni danas se ne zna koji je razlog bio da se deca rođena posle 1927. godine puste iz pritvora i u drugim gradovima predaju jevrejskim porodicama, koje su još uvek bile na slobodi. Tako su Miroslav i Zlatko bili smešteni kod jedne jevrejske porodice u Osijek, a mama i tata su oterani u logor Jasenovac, odnosno Staru Gradišku.

Nakon kratkog vremena, porodica, koja je primila Miroslava i Zlatka, prebegla je u Italiju. Jedne noći, došli su neki ljudi i povelu Miroslava i Zlatka u Sombor, gde su živеле dve mamine sestre. Kod Apatina su čamcem, sakriveni u uglju, prebačeni u Vojvodinu - Bačku, oblast koja je tada bila pod okupacijom Mađarske. Tu su Miroslav i Zlatko živeli u relativnoj sigurnosti do 1944. kada su Nemci okupirali Mađarsku. Po Ajhmanovim uputstvima odmah je počelo sakupljanje Jevreja i slanje u logore, najviše u logor smrti Aušvic. Miroslav i Zlatko su bili u privremenom logoru u Baji, kada je Kastner napravio sporazum sa nacistima po kome se spasao manji broj Jevreja, iako, to treba reći, postoji mišljenje da je Kastner, sa svojim pregovorima, spasao mnogo više ljudi, no, to je za drugu priču. U svakom slučaju, Miroslav i Zlatko stigli su do Austrije („zlatni voz“ je odveo spasene Jevreje u Švajcarsku). Tu su radili kod

austrijskih seljaka, da bi 2,5 meseca pre kraja rata završili u logoru Terezin, gde su dočekali oslobođenje.

U Holokaustu su stradali baba i deda, otac i majka i tetka. Otac je stradao prilikom logoraškog proboja 1945. u Jasenovcu, isto kao i otac Ervina Milera. O tom događaju Ervin Miler je pisao Zlatku.

SEĆANJE: ERVIN MILER O ALEKSANDRU MARTONU

„Ja znam da kad se sretnem da bivšim kožarcima, uvijek se nešto novo pojavi, nešto što bilo iz kojih razloga nije ostalo urezano u mom mozgu. A što se tiče lično mene, ja se tako dobro sjećam svega, da pišući sastavke za moju knjigu o Jasenovcu, pišem ravno mašinom bez da mi to predstavlja neki problem.

Znam da ćeš nakon ove moje konstatacije (o sjećanju) podignuti obrve i reći "hm". S punim pravom Zlatko, ali krivnja je u nečemu, što će tebi možda biti malo čudno, ali istinito.

Spomenuo sam da su u kožari bila dva brata Rozenzweig, Jakov i Ignatz. Obojica su godinama radili u kožari, pa je bilo posve normalno, da se nakon dolaska tvog tate 1942. godine, uspostavila veza među njima. Samo ta veza je bila sasvim drugačija nego veza među ostalim logorašima. Jakov i Ignatz su se ponašali prema Martonu kao da je i dalje njihov "šef" pa su se tako i obraćali njemu sa "gos'n šef". Logorska terminologija nije mogla da podnese taj način međusobnog saobraćanja među logorašima, pa je vremenom otpalo "gos'n" a ostalo je "šefe". A ne samo radi toga, nego i radi kategoričkog zahtjeva Martona, prekinuli su sa titulom. Pošto su se ostali logoraši navikli čuti "šefe", Marton je ostao i za ostale "šef". Pa onda zar je čudo da sam posve zaboravio da je postojao netko u kožari po imenu "Marton" a sjećao se "šefa". Kada sam bilježio kojekakove sitnice da bi na koncu sastavio kurioz, koji ću spomenuti u svojoj knjizi, o odnosima među logorašima u kožari, to je bio savršeni primjer. Bio je to ujedno dokaz da logoraši u kožari nisu izgubili osjećaj poštovanja jedan prema drugome, pogotovo ne ljudi koji su se poznavali prije“.

Pesma Đurđevdan nastala u sarajevskom vozu smrti za Jasenovac

Pesma Đurđevdan nastala je u vozu smrti koji je putovao iz Sarajeva za Jasenovac. Na vagonima je pisalo "sedam konja ili četrdeset vojnika" a ustaše su u jedan vagon uvodile i do dve stotine ljudi. Voz smrti je tog istog 6. maja 1942. godine, na Đurđevdan iz Sarajeva krenuo u Jasenovac. Na putu prema kazamatu, zatočenici u vagonima, bez hrane i vode, počeli su da padaju u krize zbog straha i neizvesnosti. U opštem haosu jedan od njih za koga se tvrdi da je bio član sarajevske "Sloge" u sopstvenom grču i nemoći, iz ponosa i prkosa, svojim izvežbanim i smelim baritonom iz srca i duše prvi put zapevao je: "Proljeće na moje rame slijeće, đurđevak zeleni, svima osim meni - Đurđevdan je!"

Osvanuo je šesti maj 1942. godine. Bilo je to hladno sarajevsko jutro. Policija NDH naredila je da se Srbima pripremi "đurđevdanski uranak". U četiri sata ujutru u grad su se slivale kolone zarobljenika iz Jajce-kasarne - sa brda iznad Bembaše.

Pridružili su im se sapatnici iz logora Beledije, Čemaluše te Centralnog i Gradskog zatvora kao i kasarne Vojvode Stepe. Kolone su se susrele na Obali Kulina bana gde su dočekali voz smrti. Naime, tramvajska pruga u Sarajevu imala je širinu uskokolosečne železnice pa je voz iz Broda po naredbi rukovodstva NDH ušao u grad.

Pred očima srpskih mučenika na Obali Kulina bana pojavila se duga kompozicija teretnih vagona koja se prostirala baš koliko i kolona zatvorenika - od Vječnice pa sve do Elektrocentrale. U koloni je bilo oko tri hiljade mahom mladih ljudi. Među njima je bilo i domaćina koji su utamničeni zajedno sa svojim sinovima a bilo je i muslimana koji su se zauzimali za Srbe ili su se izjašnjavali kao Srbi. Razulareni ustaša pred kolonom je uzvikivao: "Đe ste Srbi? Besplatno vas vodimo na teferić u Jasenovac!"

Po dostupnim svedočenjima, ustaše su zbog pesme Đurđevdan zatvorile šibere na vagonima, a zatvorenici su ostali bez vazduha na malom prostoru zbijeni jedni do drugih. Od tri hiljade koliko ih je krenulo iz Sarajeva, u Jasenovac je stiglo dve hiljade duša, a njih dve stotine je preživelo torturu. Zahvaljujući preživelim mi danas znamo za ovaj događaj.

Pod utiskom ove priče, kompozitor Goran Bregović je obradio pesmu koju su pevali zarobljenici - "Đurđevdan je". Ta pesma je u međuvremenu postala planetarni hit koji se izvodi na više svetskih jezika. Ali, na našu veliku žalost, mnogi Srbi danas ne znaju za voz smrti i za pravo značenje ove pesme. Neka je večna slava svim žrtvama jasenovačkog kazamata!

SEĆANJE

KAKO SAM SPASEN

Piše Danilo Semnic

Beograd je u aprilu mesecu 1941. godine bio pod nemačkom okupacijom. Tada su mi najbolji prijatelji bili Ljubo Mijović i Dragan Rodić, koje sam poznao još iz vremena kada smo zajedno pohađali osnovnu školu.

Ljubo i Dragan su bili otresiti momci i pomagali su ocu i meni u nabavljanju potrebnih životnih namirnica. Jevrejima je tada bilo zabranjeno da se voze tramvajem, da odlaze u bioskop, a na pijacu i u prodavnice hrane su mogli da odu tek kad se svi drugi snabdeju i kad već nije ostalo ništa za njih.

Otac i ja smo živeli zajedno, majka je umrla 1938. godine, jedan brat je zarobljen u aprilskom ratu 1941. i pao je u nemačko zarobljeništvo, drugi je radio u Zagrebu kao staklovezac, bio je uhapšen kao Jevrej i tog leta streljan u Staroj Gradiški; jedna sestra se još 1937. udala za Jevrejina iz Srbije i otišla u Palestinu (kibuc Sha'ar HaAmakim), druge dve sestre su živеле u braku sa Srbima i bile su pošteđene maltretiranja i progona.

Jednom prilikom su mi Mijović i Rodić poverili da su aktivni članovi SKOJ-a (Saveza komunističke omladine Jugoslavije) i predložili da im se pridružim. Iako tada nisam znao šta je SKOJ, a još manje koji su ciljevi i kakva je ideologija tog pokreta, kako ne bih pokvario odnose sa drugovima, preko volje sam dobio: „Upišite i mene“, što su oni narednog dana učinili.

Letnji dani su prolazili i jesen je bila na pragu. Nemci su pooštravali mere protiv Jevreja i deportovali veliki broj muškaraca u logor kod Autokomande – Topovske šupe. Među njima je bio i moj otac, koji je podelio tragičnu sudbinu sa većinom zatočenika. Ostali, koji su nekim čudom još uvek bili na slobodi, naslutili su šta se događa i postali oprezniji. Među njima je tada kružila parola: „Ako imaš nameru da ostaneš živ, odmah napusti Beograd“.

Moja starija sestra i njen suprug, koji su stanovali na Voždovcu u Beogradu, ozbiljno su shvatili poruku, te su me početkom decembra meseca 1941. železnicom dopratili do Kragujevca, gde sam nekoliko dana bio ugošćen u kući zetovog brata. Kada je suprug mlađe sestre došao u Kragujevcu, on me je „preuzeo“ i predveče

smo volovskom zapregom stigli u selo Donja Crnuća, u kome je zet odrastao. Selo se nalazi u blizini Gornjeg Milanovca i tu su me zetovi rođaci prihvatili.

Danilo Semnic, levo, u poseti spasiocima – u sredini komšija, desno Pravednik Radovan Đonović

Bilo mi je teško da se priviknem na seoski život i kod te familije sam „izdržao“ oko dva meseca, kada sam odlučio da se na svoju ruku, bez ičijeg odobrenja, vratim u Beograd i da u toplom domu moje sestre sačekam kraj rata. Iz Gornjeg Milanovca sam železnicom, koja je tada bila besplatna, istog dana stigao u Beograd i kratko vreme pre policijskog časa oprezno zakucao na sestrina vrata.

Moj iznenadni i nenajavljeni dolazak u Beograd učinio je svoje; sestra je otvorila vrata i sudeći po izrazu njenog lica, bila je očigledno neprijatno iznenađena. Kako me ne bi neko od suseda video, brzo smo ušli i zatvorili vrata. Kao što bi svaka sestra učinila, prvo me je nahranila i napojila i zatim me u pogodnom trenutku ukorila i predočila ozbiljnost situacije u kojoj sam se sopstvenom krivicom našao.

Tih dana smo preko dnevne štampe saznali da je jedan od mojih drugova, Dragan Rodić, u centru Beograda, hladnokrvno iz pištolja ubio jednog Belogardejca, pripadnika jedne do zuba naoružane milicije ruskih emigranata, koja je tesno sarađivala sa nemačkim oružanim snagama na području rasparčane Kraljevine Jugoslavije. Belogardejci su posle komunističke revolucije u Rusiji (1917.), zbog političkih i ideoloških nesuglasica, bili prisiljeni da pobjegnu iz Rusije. Deo njih našao je utočište u Kraljevini Jugoslaviji, gde su imali status manjine sa punim pravima. Rodić je nakon kratkog vremena bio uhvaćen, sproveden u štab Gestapoa i nekoliko dana kasnije javno obešen.

Starija sestra i zet su pravilno ocenili da je Rodić bio brutalno saslušavan i vrlo verovatno da je pod pritiskom istrage bio prisiljen da otkrije i druga imena, među kojima je moglo da se nađe i moje. Zet mi je tada rekao: „Danilo, krajnje je vreme, briši iz Beograda, što pre to bolje“. Istovremeno je bilo jasno da bi takav poduhvat u februaru mesecu 1942. godine bio gotovo neizvodljiv, naročito kada je bila u pitanju osoba jevrejskog porekla.

Na Voždovcu smo neumorno tražili izlaz iz naše zamršene situacije; sestra je bila u paničnom strahu da ne budem otkriven, dok je zet bio daleko staloženiji i naposljetku se njegovo strpljenje isplatilo. Uz pomoć nekih veza pošlo mu je za rukom da uspostavi kontakt sa jednom osobom, koja je bila spremna da nam uz obilatu novčanu „nagradu“ pomogne. Dotični je bio Srbin, žitelj Beograda, koji je kao i svi drugi uživao relativnu slobodu kretanja, ali mu je za međugradska putovanja bila potrebna propusnica (Ausvajs), koje je izdavala Nemačka mesna komanda. Podneo je molbu i posle kratkog vremena dobio je propusnicu. Na toj ispravi je bilo upisano i moje ime i novo prezime, ukratko, fungirao sam kao sin dotične osobe – maloletnicima nisu izdavane posebne propusnice. Dan iza toga stigli smo železnicom u Gornji Milanovac i uputili se u Donju Crnuću. U podnožju uzvišice na kojoj se smestilo selo, pozdravili smo se i razišli.

Prema unapred dogovorenom planu supruga moje mlađe sestre, prihvatila me je ugledna porodica Đonović i u njihovom domaćinstvu, obavljajući sve poljoprivredne poslove, proveo sam sledeće tri godine i kod njih dočekao kraj Drugog svetskog rata.

Radovan i Rosa Đonović su 1985. godine posetili Jerusalim i tom prilikom su na svečanoj sednici Jad Vašema proglašeni za Pravednike među narodima. Zasadili su i svoje drvo u Aleji Pravednika.

PRIOLOG ISTORIJI

JEVREJI U ŠIDU

„Smrt ne postoji. Ljudi umiru tek kad ih svi zaborave.“

Piše Radovan Sremac

Jevrejska baština u Šidu stara je koliko i sam Šid. Jevreji se u Šidu prvi put pominju 1721. godine, tek 15 godina nakon prvog sigurnog pomena samog Šida. U narednih 220 godina „deca Izrailja“ su ravnopravno učestvovala u

društvenom, političkom, ekonomskom, kulturnom i sportskom životu Šida. Svojim delovanjem ostavili su dubok trag u istoriji ovog mesta. Na žalost, događaji u periodu 1940-1945. godine doveli su do stradanja šest miliona pripadnika jevrejskog naroda. Te godine su označile i svojevrsan kraj jevrejskog prisustva u Šidu. Prema do sada prikupljenim podacima (najviše iz zapisa gospodina Emila-Milana Klajna) u Šidu su pred drugi svetski rat živle sledeće jevrejske porodice :

Kišicki Abraham je bio knjigovođa u Mesnoj industriji Šid, a posle rata i njen privremeni rukovodilac. Izbegli su hapšenje 1942. godine, a 1946/1947. godine su napustili Šid.

Porodica Lustig je živela u neposrednoj blizini šidske Sokolane, u kući gde su držali i građaru (danas Karađorđeva 91). Lustigovi su stara šidska porodica, koja se prvi put u Šidu pominje 1842. godine. Tada je zabeležen šidski rabin Abraham Lustig. Rabinov unuk, Lustig Eugen-Jena, preminuo je 1942. godine u Šidu, a Jenina supruga Irena i kćerka su nakon rata emigrirale u Palestinu.

Jedna od najpoznatijih šidskih jevrejskih porodica bila je porodica Klajn (živeli su u današnjoj Karađorđevoj 65). Klajn Leopold (1882-1955) je sa suprugom Etel First imao tri sina – Josipa-Jožiku, Ladislava-Laciku i Emila-Milana. Imali su galanterijsku trgovačku radnju na malo i veliko. Snabdevali su robom sve seoske trgovce u blizini i daljoj okolini Šida. Za vreme rata (januara 1942.) otac Leopold, majka Etel i sin Lacika su emigrirali, najpre u Ljubljanu i Italiju, a zatim u Švajcarsku. Jožika je ubijen od strane ustaša u Sremskoj Mitrovici septembra 1942. godine, a Milan je preživeo rat kao ratni vojni zarobljenik u Nemačkoj. Zahvaljujući zalaganju porodice Klajn, u Šidu je osnovan prvi fudbalski i stonoteniski klub – „Fruškogorac“.

Klajn Leopold

Kao izuzetno prijatan i šaljiv čovek upamćen je Ignjat Rajh, penzionisani hotelijer. U svojoj kući (danas Karađorđeva 57) živeo je sa kćerkom Sidom. Gospodin Rajh je rođen 29. februara, pa je slavio rođendan svake četvrte godine. Zbog toga je često zbijao šale na svoj račun i smatrao da ima 20 godina, a ne 80. U julu 1942. godine Rajhovi su oterani sa ostalim šidskim Jevrejima u logor.

Neposredno pred drugi svetski rat, iz Bijeljine u Šid se doselio Malc Salamon, trgovac žitom. Njegova kuća se nalazila na mestu kasnijeg Doma omladine (danas Karađorđeva 46). Malcova razvedena supruga Estika Šlezinger je živela prekoputa, u kući svog brata. Malc Salamon je takođe žrtva holokausta.

Na mestu današnjeg Kulturnog obrazovnog centra Šid nalazila se kuća porodica Šlezinger i Šrotman. Šlezinger Leopold (rođ. 1878) je stanovao sa svojom sestrom, pomenutom Estikom Malc. Sa njima su u kući živeli i njihovi sestrići Šrotmanovi: tri brata Ignjat (Bačko), Miško i Joška, i dve sestre Gizela i Šarlota. Šrotmanovi roditelji, Šandor i Etel (rođ. Šlezinger), umrli su pre drugog svetskog rata. Šlezingerovi i Šrotmanovi su trgovali žitom. U kući su imali velike magacine za smeštaj žita. Ignjat (Bačko) je vodio i trgovinu sa građevinskim materijalom (daščaru). Miško je otvorio trgovinu sa staklom i porculanom u centru Šida, a Joška bakalnicu (špeceraj) na Lazaretu u Šidu. Šrotmanovi i Šlezingerovi su stradali u Holokaustu.

Šrotman Ignjat

Porodica Epštajn Gerzona-Makse je živela u, tada, Maukovićevom šoru (danas Nikole Tesle broj 47). Imao je ženu Katicu, dve kćerke Margitu i Estiku, i usvojenog sina Adiku-Adolfa. Epštajn Maksa je trgovao starim gvoždem, vodio je malo poljoprivredno imanje i trgovao je sa hmeljom (izvezio je hmelj u Čehoslovačku). Maksa su u jesen 1941. godine pretukle ustaše, zbog čega je ubrzo preminuo. Njegova žena Margita se otrovala posle hapšenja jula 1942. godine. Starija kćerka Margita je imala dva braka. Ona je sa svojom decom odvedena u logor Bergen-Belzen, a nakon rata su emigrirali u Izrael. Njen sin Janika (Joel Margalit) je ostvario zavidnu karijeru kao profesor

univerziteta Ben Gurion u Ber Ševi. Epštajn Estika se takođe dva puta udavala. Prvi suprug Adler iz Vinkovaca je ubijen u Jasenovcu. Drugi brak je sklopila sa dr Singerom, koji je bio lekar u Šidu do 1949. godine. Te godine je cela porodica otišla u Izrael. Usvojeni sin Epštajn Makse, Adika-Adolf, se pridružio partizanima 1941. godine a poginuo je 1945. godine u činu višeg oficira.

Prekoputa Epštajnovih, u iznajmljenom stanu, stanovao je Klajn Laza sa ženom Editom i jednim detetom. Oni su se doselili u Šid nekoliko godina pred rat. Laza je bio službenik tadašnjeg „Državnog monopola“. Trgovali su duvanom i duvanskim prerađevinama. Svi troje su stradali u holokaustu.

Porodica Lebl Julija je bila jedna od najbogatijih šidskih jevrejskih porodica. Stanovali na Glavnom šoru (danas Karađorđeva 15-17). Julije je, kao udovac, umro nekoliko godina pre rata. Imao je jednog sina Kornela (rođ. 1902). Lebl Kornel je bio sudija Sreskog suda u Šidu. Za vreme drugog svetskog rata, kao rezervni oficir, bio je u Nemačkoj kao ratni vojni zarobljenik. Imao je ženu Oliku (rođenu Rozenfeld) i dva sina - Mirka i Sašu. Olik je sa decom otišla u Dalmaciju 1941. godine a odatle preko Italije u Švajcarsku. Posle rata, 1948. godine, cela porodica je otišla u Izrael, a potom u Boliviju.

Muzej naivne umetnosti „Ilijanum“ Šid smešten je u porodičnoj kući Vinterštajnovih (danas Svetog Save 5). Vinterštajn Emil i Ida nisu imali dece. U svojoj kući su držali odlično snadbvenu špecerajsku radnju. Gazda Emil i njegova žena su se veoma dobro odnosili prema zaposlenim šegrtima i kalfama, pa su deca iz tzv. boljih kuća uvek težili da se zaposle kod njih. U dvorištu njihove kuće postojala je zgrada sa tri prostorije. Ta zgrada je služila kao bogomolja – tempel (sinagoga) za šidske Jevreje. Desna soba je bila za muškarce. Tu se nalazio Aron hakodeš (sa tri svitka tore) i klupe za sedenje. Leva prostorija je bila za žene. U prostoriji između (hodnik) bio je mali umivaonik za pranje ruku vernika. Vinterštajnovi su stradali u holokaustu.

Kuća porodice Vinterštajn 1910. g. (u dvorištu se nalazio tempel)

Prekoputa Vinterštajnovih, bliže centru Šida, stanovala je Veliš Katarina-Nina sa kćerkom Rozom. Roza je u kući vodila radnju za ručne radove. Obe su stradale u holokaustu.

U današnjoj Zmaj Jovinoj ulici (ranije Crkveni šor) bila je kuća Francoz Majera. Imao je ženu Simu i dve

kćerke Miru i Elu. Majer je bio časovničar i zlatar. Radnja mu je bila u centru, na Glavnom šoru (u kući porodice Karafilović). Gospodin Francoz je bio veoma poznat u Šidu, naročito među srpskim zanatlijama. Kod nekih je išao i na krsne slave, što nije bio običaj kod Jevreja. Bio je u Upravnom odboru Udruženja zanatlija u Šidu i u upravi SK „Fruškogorac“. Početkom 1942. godine sa ženom i kćerkama otišao je preko Ljubljane u Italiju, gde su u logoru Feramonti proveli rat. Po završetku rata 1945. godine otišli su u Palestinu (Izrael).

Pored njihove kuće živeo je Majerov brat, Francoz Jakov. On se sa sa ženom i osmoro dece doselio iz Iloka oko 1940. godine. Porodica Francoz Jakova nije imala finansijskih mogućnosti da pobegne iz Šida pa je stradala u holokaustu.

Nekoliko godina pred rat, takođe iz Iloka, doselila su se dva brata od stričeva, Štern Petar i Josif, sa svojim porodicama. Živeli su u današnjoj ulici Cara Lazara broj 10 (danas „Crveni krst“). Šternovi su trgovali kožom. Petar je odveden u Jasenovac, gde je verovatno i stradao. Štern Josif je maja 1942. godine pobegao sa ženom preko Karlovaca za Ljubljanu, i dalje za Italiju. Nakon rata se vratio u Ilok. Početkom 1949. godine odlazi u Izrael.

Pored Šternovih (na broju 12), živeo je rabiner Špigl Herman, sa suprugom Rozom i kćerkama Zlatom i Ružicom. Špiglovi su stradali u holokaustu.

U današnjoj ulici Vuka Karadžića (Džigura) živela je porodica Kon Ace-Šanjike, trgovca perjem. Sa suprugom Irenom nije imao dece. Prema nekim informacijama, početkom rata su pobjegli u Mađarsku gde su preživeli holokaust.

U istoj ulici je živela i porodica Morgenštern Josipa. Ova porodica se doselila iz Sremske Mitrovice 30-ih godina 20. veka. Josip, njegova supruga Lenka i šestoro dece Laura, Manojlo, Rajko, Gabor, Blanka i Hermina, odvedeni su u logor jula 1942. godine, gde su pobijeni.

U šidskom Donjem šoru (danas ulica Save Šumanovića) nalazila se kuća Fišer Tereze, udovice. Imala je dva sina Jeniku i Jošku.

U Šidu je živela i porodica Han Miše. On i žena su stradali u Holokaustu.

Ovaj spisak svakako nije potpun. Eventualni propusti nisu zlonamerni. Zbog uništavanja matičnih knjiga izraelskih bogoštovnih opština nije moguće sastaviti potpuni spisak šidskih Jevreja. Nacistički Holokaust je imao za posledicu da je u Šidu 1947. godine živelo svega 16 Jevreja. Te, i narednih godina, svi oni su napustili Šid.

Jevrejska imovina je posle rata većim delom nacionalizovana. Danas u Šidu još uvek postoji jevrejsko groblje, koje već decenijama propada zahvaljujući nemaru celog društva.

Na kraju treba podsetiti da se za osam godina navršava punih 300 godina od prvog pomena Jevreja u Šidu. (iz neobjavljenog teksta „Jevreji u Šidu“ istog autora)

MARTIN LUTER

NEPRIJATELJ JEVREJA

„Šokantan primer hrišćanskog antisemitizma“

DEUTSCHE WELLE

Evangelistička crkva priprema se za obeležavanje 500-godišnjice Reformacije. To je prilika setiti se da je reformator Martin Luter imao i neke svoje tamne strane – bio je neprijatelj Jevreja...

Otvorena i tolerantna – tako se predstavlja Evangelistička crkva uoči 500-godišnjice Reformacije, 2017. godine. Martin Luter je 1517. zakucao svojih čuvenih 95 teza na vrata crkve u Vitenbergu. Osnovna poruka tokom ove godine je – tolerancija. Međutim, baš Luter nije bio verski tolerantan, i to prema Jevrejima. Kao 60-godišnjak pozvao je da se „zapale njihove sinagoge ili škole; njihove domove treba uništiti, a njihova imovinu i verske knjige zapleniti“.

Spomenik Martinu Luteru

Na kontradikcije između onoga kakvom sebe danas vidi evangelistička crkva i njenog istorijskog porekla, nedavno je ukazala istaknuta teološkinja Margot Kesman, bivša predsednica Saveta Evangelističke crkve u Nemačkoj (EKD), a sada ambasador EKD za proslavu reformacije. U komentaru u „Frankfurter algemajne cajtungu“, ona ja Lutera u poznim godinama nazvala „šokantnim primerom hrišćanskog antisemitizma“. Takođe je istakla: „Ne može biti jubileja reformacije, a da se, pored njenih dostignuća, ne pomenu i njene tamne strane.“

Nadao se da će preobratiti Jevreje

Martin Luter je u početku pozitivno govorio o Jevrejima. Nadao se da će se oni preobratiti u hrišćanstvo, smatra holandski stručnjak za reformaciju Johan Herman Selderhuis. Ali Jevreji to nisu učinili. Razočaranje Lutera je, prema tom istoričaru crkve, jedan od razloga za sve veće neprijateljstvo prema njima. Sa svojim anti-judaizam taj elokventni teolog nije bio usamljen. I

drugi poznati reformatori i humanisti, poput Erazma Roterdamskog, kao i mnogi predstavnici katoličke crkve, proklinjali su Jevreje. „Erazmo – humanista koji hvali Francusku, jer ima tako malo Jevreja“, objašnjava Selderhuis u intervjuu za Dojče vele.

Na Luterov poziv na paljenje sinagoga u 16. veku niko se nije odazvao. Međutim, njegove reči u retrospektivi, deluju kao preporuka nacistima za Kristalnu noć 1938. kada su sinagoga zaista gorele. Ali Selderhuis upozorava da Luter ne treba gledati „kroz prizmu“ ubistva miliona Jevreja u Holokaustu. „Sa onim što Luter je rekao i napisao, naravno, tridesetih godina je bilo prilično lako da ga koriste za antisemitske propagandu“, kaže istoričar protestantske crkve.

Ali, važno je napraviti razliku između Luterovog verski zasnovanog antijudaizma i rasne ideologije antisemitizma. „Antisemitizam je protiv Jevreja kao naroda, njihovog porekla, njihovog jevrejskog bića“, kaže istoričar crkve. Nasuprot tome, Luterove primedbe su bile usmerene isključivo protiv jevrejske vere. „On je protiv njihove religije i njihovog odbijanje da priđu Hristu“. U Luterovim polemikama nema reči u uništavanju celog naroda.

Kesman je takođe naglasila da su Lutera, koji je umro 1546, nacisti instrumentalizovali. Luter to nije mogao da predvidi. Ona ističe da je uvek ispravno ofanzivno priznavati svoje greške. Osim toga: „Protestantska crkva danas kaže, ko napada Jevreje, napada nas.“

ZANIMLJIVOSTI

EVA BRAUN OPROŠTAJNA PISMA

U prošlom izdanju Mosta pisali smo o eventualnoj mogućnosti da je Hitler sa Evom Braun, s kojom se venčao 40 sati pred smrt, pobegao u Argentinu i tamo živeo do svoje prirodne smrti. Tu teoriju opovrgavaju tek nedavno objavljena pisma Eve Braun, za koja je nepobitno utvrđeno da su originalni. Njena poslednja pisma, napisana u aprilu mesecu 1945. godine, pred sam kraj, pokazuju očaj jer je Crvena armija počela da preuzima kontrolu u Berlinu. Eva piše: „Mi se ovde borimo do poslednjeg, ali bojim se da je kraj koji nam preti sve bliže i bliže“. U dva pisma od 19. i 22. aprila, koja su napisana njenoj prijateljici, Eva ne pominje nikakvu mogućnost da se ona i Hitler izvuku iz obruča koji se sve više stezao oko bunkera u kojem su se nalazili. Osam dana kasnije bračni par je bio mrtav.

USKORO ĆE IZRAEL IMATI VIŠKA PIJAĆE VODE

Iz domaće štampe – pripremila Vera Legof
Nakon više sušnih godina u 2012. godini zabeležen je porast vodostaja Kinereta, najvećeg snabdevača pijaće vode u Izraelu. Ove godine u odnosu na prošlu zabeležen je još veći porast vodostaja.

Međutim, poslednjih godina Izrael čini velike napore da se potpuno reši problem snabdevanja pijaćom vodom. Izraelski stručnjaci su uspeali da na relativno jeftin način iskoriste vode Sredozemnog mora. Ogromna postrojenja već prerađuju slanu morsku vodu, što će se verovatno pokazati kao trajni izvor za snabdevanje pijaćom vodom građana i industrije. Izrael na taj način dobija i viškove vode što će uticati i na snabdevanje suseda sa pijaćom vodom. Znači, istina je, ako pomažeš sam sebi i Bog će ti pomoći! Nećemo više zavisiti samo od toga da li će nam sa neba stići dovoljno kiše.

I još nešto, sada će verovatno prestati optužbe, opravdane i neopravdane, na račun Izraela da „krade“ vodu iz reke Jordan. Naime, kada je naša strana montirala filtere za prečišćavanje vode, koju su koristile i jordanska i izraelska vodoprivreda, optuženi smo da mi, u stvari, na taj način krademo vodu. Istina je da bi mnogo više vode propalo u daljoj preradi da izraelska strana nije činila to što čini, a što je bila i malo samonagrađena, to među dobrim susedima ne bi trebalo da bude problem.

Da li u svemu moramo da budemo prvi?

ČUVENI JEVREJI zapisani u istoriji kriminala

Priredio M.Fogel

Kada kažemo čuveni Jevreji, obično pomislimo na one koji su dali svoj doprinos razvoju čovečanstva. Čovečanstvo se razvijalo materijalno i duhovno, u pozitivnom i negativnom smislu. Zato s jedne strane imamo Alberta Ajnštajna, Sigmunda Frojda, zatim najčuvenijeg Jevrejina svih vremena, Isusa Hrista, i mnoge druge, a s druge strane, one na koje ne volimo da se podsećamo, najveće kriminalce, koji su takođe dali svoj doprinos razvoju čovečanstva, u smislu uzroka pronalaženja najefikasnijih metoda borbe protiv pojedinačnog i organizovanog kriminala.

Kada govorimo o začecima organizovanog kriminala, onda pre svega mislimo na SAD, kao kolevku organizovanog kriminala. Državi, bez razlike o kojoj je reč, najviše odgovara kada se kriminalci obračunavaju između sebe - na taj način

se najviše smanjuje rizik stradanja onih koji su zaduženi za red i sprovođenje zakona. Međutim, i kriminalcima je poznata ta logika, i oni su svesni da u takvim obračunima i sami slabe i postaju lakše dostupni organima gonjenja. Šta se onda čini? Između ostalog, ustanovljavaju se pravila ponašanje, podele „tržišta“ i ono najvažnije, udruživanje u Sindikate, organizaciju koja će štiti prava kriminalaca! Tako je, na primer, sprečen ozbiljniji sukob između jevrejske i italijanske mafije u Las Vegasu, najvećem gradu-kockarnici na svetu. Da li znate ko je idejni tvorac te sindikalne organizacije? Pogodili ste, Jevrejin, po imenu Džozef „Dok“ Stačer. Istovremeno se izdvaja još jedan jevrejski bos, Mejer Lanski, koji učestvuje u stvaranju kockarske imperije u Las Vegasu i u Havani na Kubi.

U takozvanom romantičnom periodu kriminala, krajem 19. i početkom 20. veka, veoma rano su se izdvojili oni koji su gledali u budućnost, svesni da klasičan kriminal neće dugo opstati. Da ne otvaramo pitanje šta je to klasičan kriminal, jer kriminal je dugi niz godina isti, a razlika je samo u metodama, a to je baš ono što je shvatio Arnold Rothstein, koji je kontrolisao široku lepezu kriminalnih aktivnosti. Prema analitičaru i piscu Leo Kačeru, Rothstein je 20-tih godina prošlog veka „transformisao organizovani kriminal od ubica i baraba u veliki biznis, stvorio je poslovnu korporaciju na čijem čelu se nalazio on lično“. Inače, da ne bude zabune, rani kriminal sam nazvao „romantični“, ne zato što je stvarno bio romantičan, naprotiv, bio je veoma okrutan sa mnogo mrtvih, ali kada gledamo američke filmove na tu temu prosto nam je žao kad policija pošalje nekog kriminalaca na dugogodišnju robiju ili ga, ne daj Bože, ubije u nekom uličnom obračunu. Tako su na filmskoj traci zauvek ostale biografije velikih kriminalaca i njihovih kriminalnih organizacija. Pored spomenutih tu su još Dač Šulc (Dutch Schultz), Čarls „King“ Solomon, Bagzi Zigel (Bugsy Siegel), Abi Bernštajn i njegova Purpurna banda i mnogi drugi, spisak je dugačak, što samo pokazuje da Jevreji u Americi nisu zaostajali za drugim nacijama.

Iako su i Jevreji u Americi imali svoju mafiju, nazivali su je Jevrejska bagra, Košer mafija, Košer Nostra, kao aluziju na italijansku mafiju, Jevreji kriminalci su mogli da se nađu i drugim etničkim mafijama koje su našle plodno tlo u Americi. I tu se osećao anti-semitizam, naročito kad ja bila u pitanju irska

mafija, ali mnogi mafijaški bosovi cenili su savete jevrejskih mafijaša. Na primer, veliki italijanski mafijaški bos, Laki Lučiano, pričao je kako ga je jedan od najvećih jevrejskih kriminalaca, pomenuti Arnold Rothstein, naučio i kako treba da se oblači – kada Lučiano to spominje u svojim sećanjima, to mora da je bilo veoma važno u mafijaškim poslovima?!

Kasnije, kod uspešnih kriminalaca, deca po pravilu, ne nastavljaju porodičnu kriminalnu tradiciju, ona su izuzeta od prljavih poslova, ali nastavljaju da vladaju poslovnim imperijama, nastalim na „opranoj novcu“ od kriminala. Naravno, svako pravilo ima svoje izuzetke, sve zavisi gde, u kom delu sveta se to dešava, odnosno, da li je već završena „prvobitna akumulacija“ kapitala. Na primer, jedna od najjačih mafijaških porodica u Izraelu je kriminalna porodica Aberđil, u kojoj aktivno učestvuju brojni članovi porodice. Za mafijašku familiju Aberđil veoma brzo je smanjen prostor delovanja u Izraelu, pa su svoje bogate aktivnosti proširili delovanjem u SAD (kažu da su i danas veoma aktivni).

No, kad je reč o Izraelu, da se vratimo još malo unazad. Od stvaranja moderne države Izrael, 1948. godine, jevrejski kriminalci iz Amerike bili su spremni da „finansijски pomognu“ opstanak i razvoj Izraela. Posebno im je pogodio „Zakon o povratku“, koji je dao pravo svim Jevrejima u svetu da se usele u Izrael. Naravno, Zakon je imao u vidu Holokaust i milenijumski izgon Jevreja sa zemlje koju im je Bog dao, ali i kriminalci su u tome videli mogućnost da se sklone kada zbog kriminalnih aktivnosti počne da im gori pod nogama u drugim državama. Godine 1970, kada je predsednik vlade bila Golda Meir, ona je lično donela odluku da se već pomenutom Mejeru Lanskom uskrati pravo ulaska u Izrael, a Amerikancima je ostala briga šta će s njim. S jedne strane postoji problem kriminalaca u Americi, a s druge strane WikiLeaks objavljuje tajnu diplomatsku poštu, odnosno telegrafski dopis iz američke ambasade u kome između ostalog piše: „SAD su zabrinute da će Izrael postati 'Obećana zemlja' za organizovani kriminal“ – objavljeno u Haaretz-u 3. decembra 2010. godine.

Ne možemo da ne spomenemo ni posebno interesantnu ponudu od pre nekoliko godina, koju je dao Moskovič, kontroverzni kladioničar iz Amerike, koji je zaradio milijarde dolara na kocki, na takozvanom kućnom pragu, koji se ponudio da izgradi Treći hram u Jerusalimu. Država Izrael bi trebalo „samo“ da sruši El Aksu, protera Palestinca iz okoline, a ostalo će biti njegova briga. E, kad bi gospodin Moskovič mogao da nas oslobodi „brige“ zbog Palestinaca, sami bi mi izgradili Treći hram!

U ovom kratkom osvrtu spomenuli smo samo nekolicinu kriminalaca jevrejskog porekla. Ima ih mnogo više, kao i svih drugih nacija. Oduvek je bilo lopova i žandarma i još dugo će biti. Danas čujemo o nekim novim mafijašima, kojima mišići i pištolj nisu glavno oružje. Pojavio se takozvani sajber kriminal, visoko sofisticiran kompjuterski kriminal, o kome će se tek snimati filmovi, koje će, možda, jednog dana neko nazvati romantičnim...

ROBOT UBICA

DA LI ROBOT SME DA UBIJE ČOVEKA?

UN Press

Vojna tehnologija svakim danom napreduje sve više i više, a vojni stratezi traže načina da se rat vodi sa što manje ljudskih žrtava. Jedan od načina je i uvođenje u rat robota vojnika. U Ujedinjenim nacijama se razmatra izveštaj koji upozorava da naučna fantastika iz holivudskih filmova sve više postaje stvarnost.

Autor izveštaja Krištof Hajns, advokat koji se bavi ljudskim pravima, zatražio je uvođenje moratorijuma na testiranje, proizvodnju, sklapanje i upotrebu robota koji bi se koristili za ubijanje ljudi. U izveštaju se navodi da su Izrael, SAD, Velika Britanija, Južna Koreja i Japan razvili nekoliko tipova potpuno i poluautomatizovanih robota koji mogu da posluže kao opasno oružje. Naime, roboti su programirani da sami donose odluke o tome da li da ubiju ili ne, a to nameće mnoge moralne dileme. Izveštaj pravi razliku između bespilotnih letilica koje nose smrtonosne tovare, jer njima ipak upravlja čovek, a reagovanje robota niko ne kontroliše, pa su tako moguće i nevine žrtve.

MARKE U AUSTRALIJI

Na Svetskoj izložbi poštanskih maraka 2013. godine u Australiji prikazano je najnovije izdanje dve marke, u saradnji pošta dve države – Izraela i Australije, kojima se obeležava sećanje na bitku kod Beer Ševe 1917. godine. Bitka kod Beer Ševe je bio deo šire vojne akcije, poznate kao Treća bitka za Gazu. Tada su australijske vojne trupe potisnule Turke i otvorile put za Jerusalim, koji je uskoro bio pod kontrolom Velike Britanije.

Na jednoj marci se u prvom planu vidi statua „Hitrog jahača“, koja je postavljena u Parku australijskih vojnika u Ber Ševi, u Izraelu.

TRAGOM UMETNIKA

Piše M.Fogel

Operski pevači, koji su nas oduševili na koncertu u Savyonu, zahvaljujući Josefu Žambokiju, dobili su priliku da bolje upoznaju znamenitosti Jerusalima i okoline. Pre svega su po pozivu, posetili Kneset, gde su mogli da saznaju kako funkcioniše najviše zakonodavno telo Izraela.

Naravno, poseta Starom gradu u Jerusalimu bio je poseban doživljaj. Između ostalog, dobili su mogućnost da na Zidu plača, u pukotinama kamenih gromada smeste svoje želje, koje će, nadamo se, iako nisu Jevreji, biti ispunjene (*jednom prilikom i ja sam na papiriću napisao svoje želje, koje nisu ispunjene. Izgleda da sam tražio nemoguće, iako je to malo čudno, pošto On može sve, možda sam ja kriv, možda nisam zaslužio?*).

Naši gosti su hrišćani, pa je bilo za očekivati da posete crkvu rođenja u Bet Lehemu (Vitlejem).

Tamo nas je sačekao vodič, koji govori srpski! Vodič Jaser je dugo godina živeo u Beogradu, tamo je studirao, oženio se i dobio kćerku. Devedesetih godina, kada je počeo građanski rat u bivšoj Jugoslaviji, za njega više nije bilo mesta u Beogradu. Vratio se kući, u Bet Lehem, a žena i kćerka od četiri godine ostali su u Beogradu. Njegova kćerka je danas odrasla žena, ima svoju decu i kao turista svake godine sa porodicom dolazi u Bet Lehem. Elem, Jaser nam je lepo objasnio kako je Isusova majka stigla u Bet Lehem, gde se porodila. Jedno od najvećih svetilišta za hrišćane izazvalo je puno emocija i zadovoljstvo gostiju, između ostalog i zato što su mogli da upale sveće - nismo pitali kojim povodom, to je njihova intimna stvar.

Ing Josef Žamboki, biznismen, godinama trguje drvetom, ranije iz Jugoslavije, a sada iz Srbije. U Bet Lehemu nas je dočekao njegov dugogodišnji poslovni partner, Salam I Manoli, koji otkupljuje velike količine drveta iz Srbije. Naravno, i to smo morali da vidimo na licu mesta.

Gosti i drvena građa iz Srbije usred Bet Lehema!

Sutradan gosti iz Srbije su posetili i crkvu Svetog groba u Starom gradu u Jerusalimu, gde je položen Isus, pošto je skinut sa krsta. Rastali smo se u dobrom raspoloženju, uvereni da ćemo se uskoro ponovo sresti na nekom nezaboravnom koncertu i druženju.

DONACIJE

100 \$ za Most Julije Kemmeny, Frankfurt
250 NIS za Most Danilo Semnic, Jerusalim
300 NIS za Most i 100 NIS za HOJ povodom 21 godine od gubitka dragog, plemenitog i voljenog supruga, oca i dede Morica Montilja, doniraju supruga Ela, sin Sami i kćerka Ina
100 NIS za Most Helena Unger za pomen na 35 godina od smrti drage majke Else Blau
150\$ za Socijalni fond Bianca Gottfried, Florida u pomen na muža Josefa Gottfrieda
60 EU za Most, Jevrejska općina Split

UMESTO ANEGDOTE

POZIV GLUVIMA

Ministarstvo rada i socijalne politike srpske vlade uputilo je poziv udruženjima i organizacijama gluhih osoba na raspravu o Zakonu o upotrebi znakovnog jezika, ali ih je obavezalo da se pre dolaska na raspravu najave telefonom?!

U dopisu je naznačeno da se pozvana udruženja i organizacije gluhih, pre dolaska na raspravu "najave telefonom", koji broj je masnim slovima naznačen na dopisu Ministarstva.

IN MEMORIAM

Žamila – Anđela Kolonomos Sadikario

1922-2013.

Nedavno nas je napustila Žamila Kolonomos Sadikario, a iza nje je ostala ožalošćena porodica, prijatelji i veliko delo, koje je sačuvalo uspomenu na Jevreje Makedonije, pre svega Bitolja (Monastir), gde je rođena 1922. godine. Njen otac Isak Kolonomos rodio se takođe u Monastiru 1893. godine, a njegovi roditelji su bili jevrejski doseljenici iz Grčke. Majka, Esterina Fransez, bila je iz Skoplja, umrla je mesec dana pre okupacije Makedonije.

U jednom od poslednjih intervjua koji je dala novembra meseca 2011. godine za BBC, Žamila kaže: „Preživela sam, jer sam se priključila Pokretu otpora“. Do 1943. godine Pokret otpora je bio veoma aktivan u Makedoniji, ali malobrojan. U svojoj poslednjoj knjizi, objavljenoj 2013. godine „Pokret otpora i Jevreji Makedonije“, Žamila, koja je imala partizansko ime Cveta, kaže da bi mnogo više Jevreja Makedonije preživelo da je postojala spremnost da se prime u partizanske jedinice Jevreji dobrovoljci, koji su želeli da se bore protiv okupatora. Žamila je preživela skupljanje Jevreja Makedonije i Trakije marta meseca 1943. godine, kada je većina Jevreja Makedonije deportovana u magacine Monopola, a odatle u logor smrti Treblinku. Posle skrivanja, više od mesec dana, u trafici invalida Bogoja Siljanovskog, koja se nalazila u neposrednoj blizini policijske postave u Monastiru, Žamila se aktivno priključila partizanskim jedinicama. Kada je rat završen, Žamila je imala čin pukovnika. Samo nekolicina od 3.242 Jevrejina, koliko ih je bilo u Monastiru po popisu 1940. godine, preživela je Holokaust. U Holokaustu je stradalo 98% makedonskih Jevreja. Bogoja Siljanovski, pored Žamile, spasao je na isti način još 4 Jevrejke, te je 1989. godine od strane Jad Vašema proglašen za Pravednika među narodima. U pomenutom intervjuu iz 2011. godine Žamila kaže: „Nismo znali šta se tačno desilo marta 1943, posle rata kada neko zakuca na vrata, mislili smo da se vratio neko od naših. Niko se nije vratio“. U Holokaustu je stradalo 18 Žamilinih bliskih rođaka, jedino je ona preživela. Nakon rata Žamila je veoma aktivna. Između ostalog vredno sakuplja građu o vremenu bugarske okupacije i stradanju Jevreja Makedonije. Tada nastaju nezaobilazna dela za istoričare, a i one koji žele da saznaju istinu o saradnji sa okupatorom. Tako je nastalo veoma značajno delo. zbirka dokumenata „Jevreji Makedonije u Drugom svetskom ratu 1941-1945.“, koja je objavljena u dva toma u saradnji sa njenom

prijateljicom dr Verom Vesković – Vangeli. Žamila ima sina Samuela i dve unuke, Hana i Lea, i obadve žive u Izraelu. Sa Žamilom mogu da se oprostim samo tako što ću joj reći veliko hvala za ono što je učinila za jevrejsku zajednicu, ne samo Makedonije, nego celog sveta. Zihrono livraha! M.F.

Žamila, treća s desna, sa jednom delegacijom kod predsednika Tita

NAPAD NA DEBAR

Kada je 1943. godine kapitulirala Italija, Nemci su zauzeli teritorije koje su bile pod italijanskom okupacijom. Debar se nalazi u Makedoniji, blizu granice sa Albanijom. U Debru su živeli Albanci i Makedonci i od prvih ratnih dana bili su povezani sa pokretom otpora. Na tom terenu je delovala i Prva makedonska brigada, u kojoj je **Žamila Kolonomos** bila zamenik komesara. Početkom meseca avgusta 1944. godine nemačka je napala Debar. Borci Prve makedonske brigade bili su prisiljeni da se povuku. Prilikom povlačenja iz Debra, Žamila je bila ranjena, ali je to nije sprečilo da učestvuje u drugom napadu na Debar.

Ovo je opis iz Žamiline poslednje napisane knjige „Pokret otpora i Jevreji Makedonije“, koja je izašla iz štampe ove godine.

Drugi napad na Debar

Drugi put smo napali grad 9. septembra 1944. godine. Nemci su imali dva bataljona, balisti jedan, ukupno 2 hiljade vojnika, stacioniranih u kasarni. Naokolo su bili bunker i rovovi. Nekoliko puta smo pokušali da osvojimo kasarnu, ali bez uspeha. Odlučeno je da držimo neprijatelja pod pritiskom i kada padane mrak, noću, da uništimo bunkere. No, u 13 časova Nemcima je stigla pomoć iz Struge. Svim silama smo napali na te koji su došli da pomognu i naterali smo ih da se vrate. Prestala je i pucnjava iz kasarne: Aron Bahar – Milan, specijalista za miniranje objekata, uništio je sve bunkere. Ušli smo u grad. Zaplenili smo

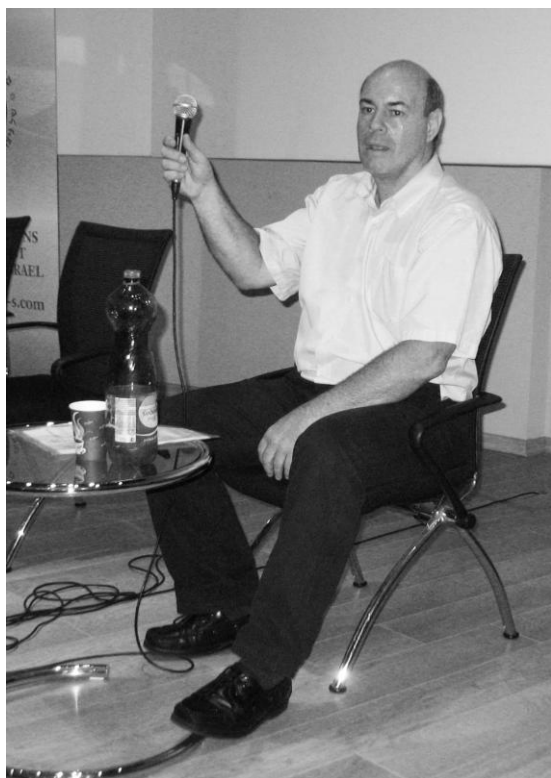
mного oružja, municije, odeće i drugih stvari, natovarili smo na konje i prebacili na Karaorman (planina), na našu slobodnu teritoriju. Jedan bataljon Makedonske brigade ostao je još jedan dan u gradu da zajedno sa građanima Debra pomogne bolesnima i povređenima i da ih prebace u improvizovanu bolnicu na Karaorman.

POSLEDNJA VEST

TEL ICHAK

KIBUC - DOMAĆIN EDUKATIVNO INFORMATIVNOG SKUPA

HOJ i Centar organizacija preživelih Holokausta u Izraelu organizovali su u kibucu Tel Ichak informativni sastanak o pravima preživelih. Na ovako malom prostoru teško je da vas uputimo u sva prava koja su na skupu nabrojana, ali je činjenica da za mnoga prava, koja se, inače, često menjaju, većina prisutnih nije znala. Sedište Centra se nalazi u Ramat Ganu, a generalni direktor, Cahi Melamed, uputio je prisutne na brošuru koju je izdao Centar i još važnije, dao je svoje lične podatke i pozvao zainteresovane da se slobodno jave telefonom, ukoliko žele neku konkretnu informaciju vezanu za pojedinačne slučajeve. Dakle, evo Cahijev broj telefona 03-6134971.

Cahi Melamed: „Pitajte sve što vas interesuje. Javite se...“

No, idemo redom. Miri Derman član Glavnog odbora HOJ-a i ovog puta je uspešno organizovala susret, na kome su bili preživeli Holokausta iz cele zemlje. Zahvalila se na pomoći Moše BenŠaharu, kome je istekao mandat predsednika HOJ, ali ispunjava obećanje da će i dalje pomagati u radu HOJ.

Miri Derman: „Ilana, zajedno sa suprugom BenŠaharoom, nesebično je pomagala u radu HOJ“

U organizaciju rada HOJ se odmah uključila i nova predsednica Judita Zekić Kohen, koja je pozdravila prisutne.

Nova predsednica HOJ Judita Zekić Koen: „Verujem da ćemo uspeti, ali samo uz vašu pomoć“

Na skupu su govorili preživeli Holokausta Dina Remer i Stela Levi, koje su ubrzo posle rata stigle u Izrael. Dina Remer je do

okupacije Mađarske od strane nemačkih nacista živela u Somboru, u relativnoj sigurnosti, sve do 1944. godine kada počinje dug put do Aušvica i seljenje u druge logore. U Bergen-Belzenu je dočekala oslobođenje i jedina je ostala živa iz porodice.

Dina Remer: „Spasli su nas Britanci, s kojima sam se posle puno godina srela u logoru...“

Stela Levi nam je ispričala kako je kao beba spasena iz privremenog logora. Naime, roditelji su otišli u partizane, a ona je ostala sa bakom. Kada su Nemci sakupili sve Jevreje Kosova da ih deportuju u logor smrti, koji se nalazio na Starom sajmištu u Beogradu, iznenada ih je posetila Ciganka/Romkinja Hajrija, koja je pre rata radila kod njene bake. Baka je predala dete Hajriji, da bar neko iz porodice bude spasen, mislilo se da su Stelini roditelji poginuli u partizanskim borbama protiv fašista. Kada je posle rata Jevrejska opština iz Prištine, protiv Hajrijine volje, uzela dete i odvela ga u dom za ratnu siročad u Beograd, tamo se našla i njena prirodna majka, koja je ipak preživela rat.

Stela Levi: „Hajrija je jedina Ciganka koja je proglašena za Pravednika među narodima“.

Kibuc Tel Ichak je veoma moderno naselje u kome se nalazi muzej sa svedočanstvima preživelih Ajhmanovog progona. Imali smo prilike da pogledamo kratak film o suđenju Ajhmanu 1961. godine, kada je osuđen i obešen po posebnom Zakonu o nacistima i njihovim pomagačima. U temu nas je uvela Cipi, iako je i sama bila svesna da se o tom događaju puno zna, ali smo saznali kako danas reaguju mladi, koja pitanja postavljaju. Na primer, postavljali su pitanje zašto nije u filmu prikazan sam čin vešanja, to je, po mišljenju stručnjaka, osećaj potrebe za osvetom, iako to ne bi trebalo da bude glavni motiv.

Cipi: „Ko su pomagači nacista? Bilo je često pitanje mladih, koje otvara mnoge moralne dileme“

Članovi Glavnog odbora HOJ odlaze na zaslužan odmor. Sa novim elanom u septembru se nastavljaju aktivnosti HOJ.

TRAŽE SE...

Radovan Sremac, istoričar, čiji prilog smo objavili u ovom Mostu, moli kontakt i informacije o Jevrejima iz Šida:

- Abraham Kišicki sa porodicom
- Irena Lustig sa ćerkom
- Margita rodjena Epštajn, sa ćerkom(?) i sinom Joel Margalitom
- Estika Singer rodjena Epštajn
- Lebl Kornel, supruga Olika, sinovi Mirko i Saša (iz Izraela su otišli u Boliviju)
- Majer Francoz, supruga Sima, ćerke Mira i Ela
- Josip Štern sa porodicom
- Aca Kon sa porodicom.

Javiti: radovansremac@yahoo.com ili a_derman@inter.net.il
Hvala unapred!

KNJIŽEVNI DODATAK

BROJ 17

MAJ/JUNI 2013.

Ovaj Književni dodatak posvetili smo **dr. Eliezer Papi**, književniku, predavaču, rabinu... vrsnom poznavaoču, pre svega, sefardske književnosti i kulture.

ELIEZER PAPO

kratka BIOGRAFIJA

Pripremio M.Fogel

Dr Eliezer Papo rođen je u Sarajevu - naravno, tek kasnije je doktorirao na Hebrejskom univerzitetu u Jerusalimu. Odrastao je u Sarajevu, gde je diplomirao pravo na sarajevskom Univerzitetu. Za rabina je priznat, pošto je učio u Midrašu Sefarda u Jerusalimu. Magistrirao je hebrejsku književnost i jezike na Hebrejskom univerzitetu u Jerusalimu. Njegova doktorska disertacija nosi naziv: „Tako ćeš se šaliti sa svojim sinom“, judeo- španska parodija na Pesah Hagadu.

Dr Eliezer Papo – druženje sa knjigom

Dr. Papo je autor više od trideset članaka sa različitim jevrejskim temama, posebno iz sefardske kulture i književnosti. Godine 1999. objavio je istorijski roman na Ladinu „La megila de Saray“ – Sarajevska megila, koji je sledeće godine objavljen na Srpsko/hrvatskom u Beogradu. „Sefardske priče“, antologija kratkih priča, objavljena je 2001. godine, a 2007. još jedna antologija pod nazivom

„Časovničar i sačasnici“, zbirka post istorijskih priča.

Svakako, od nečeg mora i da se živi, dr Papo je predavač na Univerzitetu Ben Gurion i zamenik direktora Moše David Gaon centra za ladino kulturu Univerziteta Ben Gurion, Negev. Od septembra 2002. godine Eliezer Papo predaje folklor, narodnu književnost i Judeo-špansku kulturu u istom Centru Univerziteta Ben Gurion.

Dr Eliezer Papo često drži predavanja na univerzitetima u državama bivše Jugoslavije. Urednik je u antologijama i časopisima, a poznat je po vrsnim kratkim pričama, koje se svrstavaju u vrhunski književni domen. U ovom kratkom prikazu imaćete prilike da pročitate ponešto i iz njegovih romana.

Rekli smo da je dr Papo i rabin, jeste, trenutno ne rezidencijalni rabin Bosne i Hercegovine.

Šta još reći o dr Papu, kozeru, koga svako poželi u svom društvu, nije lako. Pa da kažemo, još uvek nije oženjen, a dokle će tako... videćemo.

PRICHE

Lako je čovjeku vaskrsnuti dok je živ – poslije je teško

Đoha dobio poziv za regrutaciju. Šta da radi? Nikad ranije nije imao veze s vojskom. Poče se raspitivati kod prijatelja. *Ma ništa, bolan* – objasniše mu – *najobičniji ljekarski pregled, gledaju jesi li zdrav fizički i psihički, da nisi homoseksualac. Jao, šta ću ako sam homoseksualac* – pomisli Đoha, ali ništa ne reče prijateljima. Pošto neko vrijeme nikako nije mogao da odgonetne da li je homoseksualac ili nije, odluči da se obrati za pomoć nekom iskusnijem. Neki malo stariji mahalski mangup objasni mu da ko ima odnose sa ženama taj sigurno nije homoseksualac. Kako je imao neku djevojku s kojom se viđao – Đoha je prvom prilikom upita da li bi s njom mogao provjeriti da nije

homoseksualac. Djevojka mu zveknu šamarčinu – iz čega Đoha odmah shvati da ona baš i nije neki entuzijasta kada su u pitanju naučni eksperimenti. Poslije se požali istom onom mangupu – na šta mu ovaj prebaci:

Budalo jedna, pa ne možeš joj to tako direktno ponuditi.

Zašto? – upita Đoha krajnje iskreno.

Zato što ti tako neće dati.

Šta me brige - odgovori Đoha dureći se.

Kako šta te brige, pa rekli smo da bez nje ne možeš provjeriti, Đoha, Đoha, ne možeš sjeći granu na kojoj sjediš.

A što sad to? - upita Đoha, ne shvatajući baš najbolje vezu između grane i djevojke.

Provjeri - pa će ti se kazati samo – odgovori mangup koji nije imao previše volje da se nastavi baktati sa bandoglavim Đohom.

Đoha k'o Đoha, gonjen znatiželjom odmah ode do nekog drveta, sjede na jednu granu, i poče je sjeći. Prolazio onuda neki haham pa mu reče:

Đoha, nemoj, bolan, sjeći granu na kojoj sjediš.

Moram – da nešto probam.

Pa pašćeš, jadan ne bio.

Jok, jok, dobro sam se učvrstio.

Haham ode – a Đoha nastavi udarati sjekirom. Poslije nekoliko udarac grana puče – a Đoha se nađe na zemlji - baš kao što je haham preorekao. *Bože, pa ovaj je čovjek prorok* – zaključio Đoha. – *Idem ga onda pitati kada ću umrijeti* – odluči, pa naže za hahamom.

Videći s kim ima posla haham mu odgovori: *kad ti se ohlade ruke i nos.* Đoha je dobro uzeo u pamet hahamove riječi. Poslije nekoliko mjeseci zateče se napolju za ciča zime. Mraz, mraz. U neka doba osjeti kako mu se ruke lede. Brže-bolje se pipnu po nosu. I nos mu je bio hladan. *Bože, pa ja sam umro* – zaključio, i pruži se koliko je dug i širok. Poslije nekog vremena nađu ga neki ljudi leži nepomičan, pa i oni zaključioše da je mrtav. Poniješe ga na rukama da ga sahrane. Dođoše do nekog raskršća. U to jedan upita: *kojim li nam je putem brže do groblja.*

Desno – odgovori Đoha – *tuda bi ti ja vazda idi dok sam bio živ.*

Pa ti si živ? – zaprepastiše se oni ljudi.

Nisam – odgovori odlučno Đoha - *kako ću biti živ kad sam umro?*

Pa kako onda razgovaraš sa nama? – upitaše ga.

E to ćete mi oprostiti, ja sam frižak mrtvac i još mi niko nije objasnio šta mi je k'o mrtvacu činiti.

Povuci-potegni, ne mo'š Đohu šale ubjediti da je živ. Zaintačio da je mrtav, i Bog. U neka

doba shvatiše da je on to po znakovima koje mu je dao haham odlučio da je umro. Zovnuše hahama. Haham, međutim, odmah nađe ključ od Đohine duše.

Je li, Đoha – upita ga – je li ima smrt?

Ima, brate, kakvo je to pitanje.

E, dobro, sad ti meni reci je si li ti učio na vjeronauku kako ima i vaskrsenje?

Jesam.

E pa eto, ti si lijepo umro - pa si onda vaskrsao. I sad, pošto si vaskrsao - sad si živ, i možeš lijepo kući.

Đoha mu poljubi ruku diveći se njegovoj mudrosti. S prezirom pogleda na budale koje mu to nisu znale objasniti ovako lijepo kao haham.

Poslije nekog vremena haham zateče Đohu kako za opkladu skače s mosta u rijeku.

Aman, Đoha, je si li pobudalio da mećeš glavu u torbu za sitniš. Poginućeš, pa šta si onda napravio?

Ako, poginem – pa opet vaskrsnem.

Gledaj, džanum – pouči ga haham – lako je čovjeku vaskrsnuti dok je živ - poslije je teško.

Megilat setarim

Poslanica o tajnama (i još tajnija poslanica o lažima)

ili

Majmonides i kabala

(anegdota iz ješiva-života)

Majmonides, čuveni kodifikator i filosof svojim 'Vodičem Zabludjelih' svojevremeno je zadao gotovo smrtonosan udarac platonski nastrojenim krugovima u Jevrejstvu čije je mistifikatorsko djelovanje smatrao ponovnom mitologizacijom biblijskog naslijeđa – dakle procesom poništavanja postignutog i vraćanja na sami početak – jer Majmonides je, da se podsjetimo, i samu Toru držao, između ostalog, sredstvom demitologizacije bliskoistočne civilizacijske baštine.

Vele da Zohar i nije napisan nego kao odgovor na Majmonidesov Vodič Zabludjelih – i to prvenstveno na treći njegov dio koji se bavi ciljevima božanskih zapovjedi – a u kome Majmonides ne samo da isključuje mogućnost bilo kakve magijske pozadine biblijskih rituala (tipa stvaranje sila dobra, poništavanje sila zla, učestvovanje u kosmičkim procesima, pristizanje u pomoć božanskom i slično) – nego im (kabalisti teško da mogu zamisliti veću hulu) daje racionalno sociološko ili psihološko tumačenje koje ih smiješta uz sam bok sa ostalim zapovjedima čija je društvena korist očigledna. Oni koji će se kasnije prozvati kabalistima već su nekoliko stotina godina prije Majmonidesa pokušavali da moralnim i krivičnim zapovjedima dadnu značaj veći (dakle kosmičkiji) od očiglednog (koji se iscrpljuje u ovom svijetu) – jer su smatrali da se svođenjem Tore na ovozemaljske ciljeve umanjuje njena kosmička veličina. Tvrdnja, i to od strane autoriteta Majmonidesovog formata, da i same ceremonijalne zapovjedi imaju ovosvjetski cilj ozbiljno je uzdrmala temelje njihovog svijeta, prijativši da im sasvim izmakne tlo pod nogama. Presabiranje redova ugroženih platonista potrajalo je nekoliko destina godina. Prvi mali protudarci nisu ni izbliza mogli poništiti udarac koji im je zadat obnarodovanjem Vodiča. Tek stotinjak godina poslije Majmonidesove smrti počelo je objavljivanje Zohara. Njegovo sastavljanje, pedesetak godina ranije, u krugu oko Nahmanidesa i rođaka mu Jone Gerondija, sprva je, kanda, služilo pobijanju tvrdnji Vodiča kod uskog kruga posvećenika. Objavljivanjem Zohara (koji se početka zvao, a vidjećemo i zašto, 'Midraš ha-Ne'elam' – ili 'Nestalo Tumačenje') – kabalisti su zadali ozbiljan protu-udarac sljedbenicima Vodiča, vrativši ovim maštolaskavim tumačenjem Tore pod svoje okrilje široke narodne mase razočarane historijom a nesposobne da je mijenjaju. Nasuprot Majmonidesovim zdravorazumskim i ovosvjetskim ciljevima biblijskih zapovjedi - u Zoharu (i kabalističkoj literaturi koja mu je uslijedila) postavljeni su kosmički, idealni ciljevi istih (čime je čovjek vraćen u kosmičko vrijeme da učestvuje u kosmičkoj borbi između Boga i Sotone, držanjem zapovjedi izravno se-pomaže božanski tabor – a njihovim kršenjem neprijateljski) – a nasuprot Majmonidesovom autoritetu pozvan je iz davne prošlosti autoritativni lik Ribi Šimona bar Johaja koji se, po talmudskoj legendi, godinama skrivao od Rimljana u jednoj pećini, provodeći vrijeme u učenju Tore. Eto zgodnog starog vrča da se u njega naspe novo vino. Kabalisti su svoj novo-stari priručnik pripisali Ribi Šimonu, ustvrdivši da se radi o djelu koje je rečeni napisao u vrijeme višegodišnjeg boravka u

pećini. Nije sve ostalo samo na planu intelektualno književnog suprotstavljanja. Gorko žaleći zbog nesavršenosti Jevrejstva koje nije bilo u stanju poroditi Inkviziciju – Rav Jona Gerondi obrati se katoličkoj s molbom da obustavi raspačavanje Majmonidesovog Vodiča koji dovodi u pitanje same osnove kako (Joninog) Judaizma tako i Hrišćanstva. Inkvizicija se obradova sasvim neočekivanom pozivu, i vrlo požrtvovano naredi javnu raspravu na kojoj bi dokazana jeretičnost rečene knjige – ali i nekih drugih – poput, recimo Talmuda – te ubrzo bjehu upriličena javna spaljivanja niza jevrejskih knjiga - što je Rav Jona shvatio kao kaznu za svoje zlojezičenje – pa se poslije gorko kajao zbog nepromišljenog poziva Inkviziciji da uređuje u unutar-jevrejskim ideološkim sukobima.

Bilo kako bilo, i danas široke narodne mase pobožnih Jevreja gledaju na Kabalu kao na izvor smisla života – ali ni Majmonidesova svijeća nije prestala goriti. Njegova kodifikacija jevrejskog prava, Mišne Tora, opšte je naslijeđe Izraela – a njegov Vodič, još uvijek je žižak nozi tek nekolicine...

Sve je to lijepo i krasno – ali gdje je tu anegdota?

Što je komplikovaniji svijet u kom se anegdote dešavaju – to je duži uvod koji objašnjava scenografiju.

Došavši u ješivu znao sam ono što je u gornjim redovima predstavljeno i čitaocu. Ono što nisam znao je da su se, nakon što su svoju pobjedu u srcima puka počeli smatrati neupitnom, kabalisti potrudili i rehabilitovati Majmonidesa (ipak nas je čovjek zadužio svojom Mišne Tora). Otkrio mi je to jedan prijatelj s kojim sam se danima žestoko raspravljao na ideološke teme. On je branio stavove iznesene u Zoharu i na njima gradio slične, a ja one iznešene u Vodiču.

Ali Majmonides je i sam odustao od tih stavova - reče mi jedan dan, mrtav ozbiljan.

Kako to misliš? – upitao sam nemalo zbunjen tvrdnjom.

Pa zar ne znaš da je on posljednje dane svog života proveo učeći Kabalu kod učitelja koji su je primili usmenom predajom - i da je pred samu smrt napisao 'Megilat setarim' – 'Poslanicu o tajnama' u kojoj kaže da je sve ono što je rekao u Vodiču tačno sa pozicija razuma – ali da on uopšte nije znao da postoji

- *tajna predaja, od Mojsija do njegovih dana, u kojoj su otkrivene božanske tajne koje uveliko prevazilaze ljudski um. Nakon što se uvjerio u postojanje takve predaje i okusio tek nekoliko kapi sa njenog izvora odbacio je sve svoje tvrdnje kao puku tlapnju ograničenog uma – izdeklamova samouvjerenost.*

- *I ti u to vjeruješ?* – upitah nepotrebno, jer znao sam da moj sagovornik ima daleko veću sposobnost vjerovanja od one kojom sam sam obdaren – jer on je čak držao nepobitnim i da je Zohar napisao Ribi Šimon bar Johaj, i nije ga zbunjivalo što se u knjizi spominju španski srednjovjekovni termini i uvjerenja koja su Ribi Šimonu morala biti nepoznata.

- *Evo ti knjiga* – odgovori mi slavodobitno – *pa vidi sam...*

I ne gledajući posegnu za jednom od knjiga na stalaži pored koje smo stajali. Bilo mi je jasno da je to saznanje i za njega bilo novo – jer da je kojim slučajem raspolagao njime ranije – već bi mi ga bacio u lice tokom neke od mnogih besomučnih rasprava koje su već bile za nama. Dok sam listao knjižicu čiji hebrejski nije imao ama baš nikakve veze sa hebrejskim Majmonidesovog vremena (uzgred, Majmonides je sva svoja filozofska djela napisao na arapskom – a na ovom je jeziku vodio i gotovo svu ličnu i javnu korespondenciju) moj prijatelj rezimira dotadašnji razvoj rasprave sljedećim riječima:

- *Odsad, pa nadalje i u buduće kad htjedneš rušiti osnove svijeta nemoj se pozivati na Majmonidesa...*

- *Ali ovo uopšte nije Majmonidesovo djelo – ustvrdih.*

- *Ma nemoj, a kad sam ti ja rekao da ima kabalista koji tvrde da Vodič uopšte nije Majmonidesovo djelo – ti si se grohotom nasmijao.*

- *Ali zar ti nije jasno da su Majmonidesovi izravni potomci nastavili putem Vodiča. Niko od njih nije postao kabalista. Dapače borili su se protiv kabalističkih primjedbi na Majmonidesov račun i odlučno slijedili put sklada filozofije i Tore. Pogledaj njihove knjige...*

- *Mene uopšte ne zanima šta su radili Majmonidesovi potomci – nego šta je radio Majmonides.*

- *Ja i tvrdim da Majmonides nije napisao ovo pismo.*

- *Dokaži* – odgovori moj prijatelj sa izrazom blage nezainteresovanosti na licu.

- *I hoću* – odgovorih, sagevši se da pokupim nevidljivu rukavicu.

Došavši kući uzeh jedan od zbornika Majmonidesove prepiske u kome su se nalazile i fotografije nekih pisama napisanih Majmonidesovom rukom. Rečena pisma bila su

sačuvana u kairskoj genizi (hranilištu neupotrebljivih ili oštećenih rukopisa). Uzeh list hartije pa na njemu limunovim sokom (trik kome nas je naučila baka dok smo se još igrali vitezova) napisah hebrejskim slovima a arapskim jezikom (živjeli riječnici), podražavajući Majmonidesov jezgroviti i sažeti korespondentivni stil, sljedeće riječi:

*Što se tiče tvog pitanja o Megilat Setarim
Nikada nisam napisao rečenu Megilat
Šekarim.*

'*Megilat Šekarim*', naravno, znači '*Poslanica laži*' – a cijelo sam pismo još potpisao uobičajenim Majmonidesovim potpisom *wakatab Moše – napisa Moše.*

Poslije sam rečeno pisanije prešao peglom (nastavak trika) – pa se, na sad već smečkastom i nagorijelom papiru ukazaše zagasito smeđa (dakle izbljedijelo crna) slova.

Sutradan, protivno običaju, poranih u ješivu – i s vrata uručih prijatelju svoje jučerašnje djelo.

Šta je ovo?

Dokaz koji si tražio.

Nu, i šta piše – upita me, spriječen u razumijevanju arapskim jezikom.

Prevedoh mu.

Pa ne očekuješ valjda da ovo progutam? – upita me, još uvijek neopredjeljen između bijesa (ipak je to poigravanje njegovim svetinjama) i smijeha (smiješno je ipak smiješno).

Da sam to ja rekao – pa još ajde-de – odgovorih - ja i inače ne vejrujem u ovakve stvari – ali ti...?

Ali ovo si ti napisao – odgovori mi.

Ne – odgovorih odlučno, jedva suzdržavajući smijeh – *to je nalaz iz sarajevske genize.*

Aha! – uslijedi posprdan odgovor tobožnjeg slaganja.

Dokaži da nije – odgovorih, bacajući mu istu onu nevidljivu rukavicu.

Ti si zloduh – reče mi smijući se.

Kakvi učitelji takvi učenici – odgovorih, aludirajući na to da bih uvijek prije pristao na prihvatanje kabalističke strategije nego li ideologije – ali odmah shvatih da sam pretjerao – jer mi prijatelj okrenu leđa i uđe u biblioteku.

Već za ručkom izgledismo nespornost. On me svečano proglasi utjelovljenjem jeresi – a ja njega nekateletjem očiglednog. Sutradan sam pozvan na razgovor u upravu ješive. Jedan od direktora programa htio je kopirati 'originalni nalaz iz sarajevske genize' (baš se tako izrazio) – jer ga je htio poslati nekim prijateljima u Ameriku. Ne htijući biti optužen za utaju Majmonidseovih autografa, udovoljih njegovu zahtjevu.

O JEZIKU I JOŠ KOJEČEMU

Kada sam prvi puta čuo ovu priču bio sam sklon da je doživim kao puko pretjerivanje - jer nisam mogao shvatiti da je moguće koristiti se svakodnevno određenim jezikom bez posjedovanja najosnovnijih informacija o istom.

Priča glasi:

Između dva svjetska rata otvoren je u Sarajevu španski konzulat. Jednom, kada su se u blizini konzulata našle dvije sarajevske Sefartkinje, iz konzulata je izašla konzulova supruga u živom razgovoru sa katoličkim svećenikom, gostom iz Madrida. Čuvši prisne riječi španskog jezika (koji je u Bosni, kao i širom nekadašnje Osmanske Imperije, bio definitivni identifikacijski znak Jevrejstva) iz usta svećenika - zabezegnuta nona obrati se svojoj, ne manje začuđenoj družici, uzvikom nevjerice: "Vitis, Blanka, pop dičo?" ("Vidje li, Blanka, pop Jevrej?")

Kasnije sam čuo da je Kalmija Baruha, prvog bosanskog Sefarda koji je španjolski jezik i književnost studirao u Španiji, po povratku u rodno Sarajevo, posjetio njegov profesor srednjovjekovne španjolske književnosti, zaljubljenik u jezik Servantesa. Kalmi ga je, odvevši ga na Bjelave na kojima su se djeca svađala jezikom kojim je napisan "Don Kihot", bez vremeplova vratio u srednji vijek. Španac nije vjerovao svojim očima i ušima – jer slušati priče o govoru španjolskih Jevreja u Sarajevu iz usta studenata sa nevjerovatnim smislom za jezik bilo je jedno - ali vidjeti djecu koja se u igri koriste jezikom srednjovjekovne Kastilje, čuti žene koje se krajnje ozbiljno, potpuno nesvjesne vanrednosti fenomena, svađaju – koristeći

srednjovjekovne kletve bilo je nešto sasvim sasvim drugo. Na kraju, Kalmi ga je odveo jednoj od čuvenih bjelavskih kantaderas – žena koje su pjesmom i defom uljepšavale sve porodične radosti – od svadbe do *paridas* (babina) ili *birit*

a (obrezivanja). Na putu do staričine kuće Kalmi je već ionako egzaltiranom profesorom objasnio da se radi o ženi po čijem je kazivanju pribilježio mnoge romanse neke od kojih se prije toga bile potpuno

nepoznate u svijetu romanistike. Predstavljajući se starici Španac je, pokušavajući izgovarati riječi na srednjovjekovni način ("ž" ili "š" umjesto "j" i sl.), izdeklamovao nešto poput:

"Dobar dan, ja se zovem tako i tako, profesor sam srednjovjekovne španjolske književnosti na univerzitetu u Madridu i bio bih slobodan zamoliti vas da me udostojite slušanja neke od romansi koje ste svojevremeno..."

Ovde se nona blago nezainteresovano okrenula Kalmiju Baruhu s pitanjem:

"Di ondi s'ambizo esti favlar in Ćiĉo?" ("Odakle je ovaj naučio pričati jevrejski?")

Njegov español ante-clasico za nonu je jednostavno bio Ćiĉo – jevrejski. Ona nikada nije razmišljala o tome da su tamo negdje u Španiji iz koje su, ponijevši jezik zemlje, stigli njeni preci ostali i neki kršćani koji su i sami nastavili govoriti španski.

No, tek kada sam čuo da i Solun, nekadašnja "Republika Ćudija" ("Jevrejska Republika") - tako nazvan zbog činjenice da su od Izgona 1492. do Holokausta 1942. Jevreji činili ogroman procenat stanovništva (ponekad, čak, više od 2/3 gradske populacije) posjeduje sličnu priču - shvatio sam da načelno nema neke bitne razlike između televizora i jezika - i jedno i drugo su samo instrumenti - te kao što je moguće koristiti televizor bez osnovnih znanja o elektronicima - tako je moguće koristiti jezik bez osnovnih znanja o lingvistici.

Solunska priča veli:

Jednom se u Solunu neki španski brod zadržao dovoljno dugo da jedan od članova posade stigne da se zaljubi u jednu solunsku Sefardkinju. Djevojka je svoju simpatiju upoznala prvo sa majkom i sestrama – a kada je mladić ove osvojio prostodušnošću, srdačnošću i neposrednošću - odvažila se da ga predstavi i ocu. Ženama, naravno, nije palo na pamet da ispituju mladićevo Jevrejstvo. - Na koncu govorio je španski - što je svaku sumnju činilo bespredmetnom. Otac je, međutim, smatrao vlastitom dužnošću da provjeri stepen obrazovanja potencijalnog zeta. - No, na sva pitanja o Božjem Zakonu i zapovjedima (u kojima su se po prirodi stvari hebrejske riječi preplitale sa španskim) inače

simpatični mladić je odgovarao vidnim neshvatanjem. Činjenica da mladić ne samo da lično nikada nije napravio aluziju na neki jevrejski tekst ili obred (čime, u jevrejskom svijetu, većina potencijalnih mladoženja nastoji impresionirati potencijalne tastove) – nego, čak, nije bio u stanju shvatiti njegove aluzije - pa ni otvorena pitanja - dovela je djevojčina oca do toga da je posumnjao da se radi o jednom od anusim (hebrejski: prisiljeni – skupno ime za prisilno pokrštene španske Jevreja koji su desetljećima nakon Izgona pristizali u Tursku da bi se vratili savezu otaca) - te kako sam nije znao izaći na kraj sa tako delikatnim problemom obrati se hahamu (hebrejski: mudrac, sefardski naziv za rabina) kome nije trebalo mnogo da otkrije da se pred njim nalazi čistokrvni (u Španiji su u to vrijeme bili na snazi "las leyes de limpieza de sangre" – "Zakoni o čistoći krvi" koji su zabranjivali osobama nečiste krvi obnašanje javnih funkcija i pohađanje univerziteta) cristiano viejo (stari hrišćanin). Haham, ne želeći izlišnom mnogorječitošću kompromitirati porodicu čija se kći slučajno zaljubila u inovjerca, mudro presudi da "mladić nije prisilno pokrštenu Jevrej - jer našem zakonu nikada nije ni pripadao". Nakon što je cijela priča sa mornarom i djevojkom već dobrano pala u zaborav pojavi se u Solunu mladi aškenaski talmid hahamim (hebrejski: učenik mudraca, naziv za čovjeka učena jevrejskom zakonu koji još nije u potpunosti savladao cjelokupnu relevantnu građu) koji je krenuo na Istok da ovlada čuvenom sefardskom tehnikom učenja Talmuda. Kazamenteras (provodadžike) vrlo brzo glas o mladićevoj učenosti doniješe do djevojčina oca – i on odluči da je za njegovu kćer najbolje da se što prije uda za učenog Aškenaza. Djevojci se dopalo što je "njena sreća" predmet razgovora solunskih udavača – i ubrzo bi upriličena svadba – vesela i raspjevana kao što je i red kad oboje ženika stupa pod baldahin prvi put. – Jedina osoba koja se nije uklapala u opšte dobro raspoloženje bila je nona – majka mladina oca. Kada ju je sin, primjetivši da ne učestvuje u unučinoj radosti, upitao:

"Mana, ke te pasa – de ke tienes esta kara de Tišabeav" (Mama šta se s tobom dešava – zašto izgledaš kao da je tišabevski post?) ona mu je spremno odgovorila: "Ez ke no intiendu, a esti Ćido no la kižitis dar – i a un goj la vaz a dar?" ("Ne razumijem - onom Jevrejinu je ne htjede dati – a ovom inovjercu je daješ?").

Ponekad se pitam ne koristimo li sami sebe ovlaš i neobavješteno kao ona "Kalmijeva" nona jezik. – Ali, gdje uopšte tražiti uputstvo za upotrebu čovjeka.

Prijatelji i kolege po peru / s desna na levo Filip David, David Albahari i Eliezer Papo

"Be i Ha" & "K und K"

Dobijem stipendiju za jednosemestralni studij međunarodnog prava na Karl Franzens Univerzitetu u Gracu. Član komisije koja je odlučivala o dodjeljivanju stipendija koji me je nazvao da mi saopšti da sam istu dobio ponudi se i da mi pomogne u 'rješavanju stambenog pitanja'. Naime, imao je prijatelja koji je iznajmljivao stan u neposrednoj blizini univerziteta. U trosobnom stanu trenutno je boravio samo jedan student – a vlasnik stana bi i inače preferirao da u stanu ne budu više od dva studenta – jer u protivnom stan polako počinje ličiti na studentski dom. Pristajem na neviđeno. Poslije par dana stižem u Grac vozom. Na željezničkoj stanici me dočekuje asistent profesora međunarodnog prava. Odbacuje me do stana gdje se upoznajem sa vounung-kolegom Wolfgangom. Prvi Austrijanac pa Wolfgang, pomislih – Bože, baš su predvidivi. Nisam ni znao koliko sam bio u pravu. Stan velik, čist i uredan, sa visokim plafonima, friško okrečen - sve u svemu nisam se prevario. Cimer - sasvim pristojan momak. Krenem sa asistentom na fakultet kako bismo završili sve formalnosti oko imartikulacije. Po povratku sa faksa Wolfgang me vodi po stanu da me upozna s funkcionisanjem istog. Razgovaramo na engleskom. Prilazimo šporetu i Wolfgang mi objašnjava da na ovome (kao ni ja – nije znao reći šporet ne engleskom) ne možemo... Iskoristih priliku da iskoristim jednu od rijetkih njemačkih riječi koje sam znao – pa umetnuh šparhet. - Du schprijst Deutch – obradova se Volfi.

- *Ne, ne* - požurim da ga uvjerim – riječ dvije – ali jezik ne znam.

- *OK* - nastavi Volfi na engleskom, *na šporetu ne smiješ nikada uključiti sve četiri... ove...*

Očigledno ponovo mu je nedostajala engleska riječ. Ne mogu ga kriviti - ni sam nisam znao kako se kaže ringla na engleskom.

- *Ringlen* – rekoh, nadajući se da se na njemačkom tako pravi množina naše riječi ringla.

- *Aber, Du schprichst Deutch* – insistirao je Volfi, već sumnjajući u vjerodostojnost moje tvrdnje da ne govorim njemački. Ne trebaš se stidjeti. Govori slobodno. Svi na početku griješe.

- *Čovječe, nikad nisam učio njemački, ne znam jezik, tek po koju riječ* – uporno sam mu objašnjavao.

- *Aha, pa kako onda znaš reći špahret i ringlen. Ja engleski učim deset godina pa još nisam došao do tih riječi.*

- *Ne kapiraš* – počeh mu strpljivo objašnjavati – *Austrija nikad nije bila pod engleskom okupacijom.*

- *Bosna pod austrijskom jeste.*

Volfi pređe preko moje opaske i nastavi sa pojašnjavanjima vezanim za zajedničko korištenje stana:

- *Ako slučajno uključiš sve četiri ringlen (ovde me značajno pogleda) u isto vrijeme - iskočiće ti ovo* – reče mi vodeći me u hodnik da mi pokaže još jednu stvar čiji engleski naziv nije znao.

- *Ziherer* – uskočih, sad već pomalo uživajući u zbunjivanju sustanara.

- *Otkud, molim te znaš riječ ziherer ako ne znaš njemački?*

- *I kod nas stariji koriste tu njemačku riječ...*

- *Ako ti iskoči ziherer* – nastavi Volfi smijući se našem njemleskom – *onda uzmeš ovo...*

- *Šrafnciger* – priskočih ponosno.

- *Da, dakle ako uključiš sve četiri ringlen na špahretu – pa ti iskoči ziherer – uzmi šrafnciger i riješi problem* – izdeklamova Volfi rečenicu u kojoj su gotovo sve imenice bile njemačke.

U tom trenutku u stan stupi žena vlasnika stana koja se htjela upoznati sa novim stanarom. *Gris Got* – pozdravi me. Ja naravno nisam imao pojma šta mi govori – pa Volfi crče od smijeha. *On*, potruđi se Volfi da pojasni gazdarici, *ne govori njemački – iako zna reči na njemačkom sve ono što ja ne znam na engleskom* – no, ni ja ni on ne stekosmo dojam da je gazdarica razumjela šta je Volfi imao na umu. Pređosmo na engleski. Gazdarica je imala divnog eskimskog psa, pa se potruđi da mi objasni da su to psi koji na Sjevernom Polu vuku sanke. Jedini problem sastojao se u činjenici da se nije mogla baš

najbolje sjetiti kako se na engleskom kažu sanke – nego zastade u pola rečenice:

- *To su psi koji vuku... koji vuku...*

-*Rodel* – priskočih joj u pomoć pretpostavljajući da je i termin rodle u moju mahalalu stigao odavde.

Kao što to već biva, Volfi koji se do maloprije ni sam nije mogao čudom načuditi mom parcijalnom poznavanju njemačkog - sad ga stade da objašnjavati gazdarici kao nešto što se samo po sebi podrazumijeva.

Sve novo je čudno samo dok se ne pojavi neko ko haviza manje nego mi. Tad počinjemo objašnjavati. Ovo je naročito tačno kada su u pitanju odnosi "odraslih" i djece.

Međ' Istokom i Zapadom

Nekad sam bio uvjeren da je zapadna kultura uspjela prodrijeti do svijesti većine ljudi našeg vremena, i nametnuti se, ako ne kao norma – a ono, barem, kao informacija. Držao sam da istočnjaci, htjeli-ne htjeli, o zapadu znaju mnogo – dok zapadnjaci o istoku uglavnom ne znaju mnogo više od onog što su sami htjeli da saznaju. Prije par godina, imao sam priliku doći u Zagreb zajedno sa Avijem, prijateljem sa **ješive**, diplomiranim ekonomistom, rođenim Izraelcem čiji su roditelji u Izrael stigli iz Egipta (u koji su, opet, stigli iz Sirije). Za njega ovo je bilo prvo putovanje u Evropu. Iako se odjevao zapadnjački, a engleski govorio sa američkim naglaskom; iako je vidio bezbroj američkih i evropskih filmova – svejedno je odavao zbunjenu i uzbuđenu koji prate susret s novim i stranim. Po dolasku u Zagreb ja sam odsjeo kod nekih prijatelja – a on u Esplanadi. Kako se radilo o predvečerju **Roš ha-šana** (jevrejska Nova Godina), uveče smo se vidjeli u sinagogi - da bi se poslije službe svako uputio tamo gdje se smjestio.

Sutradan smo se ponovo našli u sinagogi. Poslije službe, Avi me počeo ispitivati o propisima vezanim za obdržavanje hrišćanskih praznika. Iznenaden njegovim iznenadnim interesom za Hrišćanstvo, ne mogoh se uzdržati a da ne zapitam za neposredni uzrok ovog interesa - na šta mi Avi ispriča kako se juče uveče vratio u Esplanadu, i kako mu je momak na recepciji predao magnetsku karticu koja je služila umjesto ključa. Kako se radilo o prazniku, i kako je Avi

ortodoksnih Jevrejima koji se subotom i praznikom običava uzdržavati od paljenja i gašenja svih strujnih naprava (koristeći samo one koje su uključene prije praznika) – on mrtvo ozbiljno saopšti recepcioneru na svom američkom engleskom da je danas praznik - te stoga ne može otvoriti vrata magnetnom karticom. (U Izraelu subotom i praznikom na recepcijama hotela, kao i u hotelskim restoranima, uglavnom rade pripadnici drugih vjerozakona koji nisu obavezni obdržavati propise **Šabata** i praznika. Dodatni problem, koji se sastoji u činjenici da je Jevrejima zabranjeno tražiti eksplicitno od podanika drugih vjerozakona da za njih obavljaju poslove čije je obavljanje na **Šabat** ili praznik samim Jevrejima zabranjeno, riješen je na različite načine - u zavisnosti od "stepena ozbiljnosti zabrane", kao i od toga da li se radi o ličnoj ili opštoj potrebi, ugodi ili vjerskoj obavezi i slično. U slučaju upravljanja električnim napravama uobičajeno je među ortodoksnim Jevrejima da se ljudima drugog zakona ne govori direktno o radnji čije se nastupanje želi – nego se na nju, radije, aludira.)

No, da se mi vratimo našoj priči. Recepcioner, koji, naravno, nikako nije mogao povezati kakve bi veze praznik mogao imati sa otvaranjem i zatvaranjem vrata, dođe do zaključka da nije dobro razumio strančeve riječi – te, odlučivši da prvom prilikom malo obnovi engleski, pohita da privede kraju razgovor koji ga je dovodio u neugodnu situaciju. – Stoga se snishodljivo nasmješi Aviju – i, pružajući mu karticu, promrmlja: *Onda, sretan vam praznik.*

Avi, naviknut da u Izraelu svi razumiju značenje njegove aluzije, doživje recepcionerovu nespremnost da mu sam otvori vrata sobe ako ne kao izraz anti-semitizma - a ono, u najmanju ruku, kao izraz krajnje nepristojnosti. - Stoga ponovi glasnije: *Kažem, imamo praznik – pa ne mogu otvoriti vrata.* Na kraju rečenice još namignu na desno oko, kako bi sasvim odagnao svako eventualno nerazumijevanje.

Recepcioner, sada već zabrinut za strančevo zdravlje, zapita: *Schprechen Sie Deutch?*

Na šta Avi, kako i priliči potomku aleksandrijskih Jevreja, odgovori sa: *Parlez Vous France?*

Šef recepcije koji je izdaleka uvidio da recepcioner ima problema sa gostom, sam pristupi strancu i, odgurnuvši svog podređenog pogledom, zapita na engleskom: *Kako vam mogu pomoći, gospodine?*

Avi, ohrabren pojavom pretpostavljenog, još uvijek upućujući ljutite poglede ka recepcioneru, objasni smirenim glasom (kao da je to stvar koja se podrazumijeva) da je danas praznik – te stoga on ne može otvoriti vrata.

Šef recepcije, koji se sad sam zabrinu za strančevo zdravlje, na to upita: *Da li biste možda željeli da vam mi otvorimo vrata?*

Avi, koji nije htio direktnim odgovorom prekršiti običaj koji nalaže da se u ovakvoj situaciji čovjeku drugog zakona samo da naslutiti šta se od njega očekuje – bez da se eksplicitno zahtijeva izvršenje određene radnje, odgovori: *Kako hoćete.*

Na šta šef recepcije, koji očigledno nije imao baš mnogo smisla za pravne finese, odvrati: *Znate, naši gosti obično sami otvaraju vrata svojih soba – ali kako je vama praznik (ovde značajno pogleda Avija pogledom koji je trebalo da znači ako si normalan – onda se zavtitlavaš), pa vi ne možete otvoriti vrata - mi smo spremni da to obavimo za vas, ako je to ono što vi hoćete.*

Avi polako počeo gubiti strpljenje, način na koji su se oba hotelska službenika pravila ludim je već prelazio granice dobrog ukusa, stoga postade drskijim: *Ne vidim u čemu je problem, kao što mi je zabranjeno da otvorim vrata – tako mi je zabranjeno i da vama kažem da ih vi otvorite za mene. Ako ih, međutim, vi otvorite sami od sebe – onda ja mogu ući u sobu.*

Šef, zainteresovan da se što prije riješi ekscentričnog gosta koji izmišlja praznike i propise vezane za iste, samo naloži recepcioneru da gostu otvori vrata.

Iznerviran bezobrazlukom službenika, ali i sretan što se cijela priča polako primicala kraju, Avi se polako uputi za službenikom. – Ali, ne lezi vraže, ovaj pozva lift i okrenuvši se prema Aviju uljudno mu ponudi da uđe prije njega. Ne znajući da li da ovo shvati kao ličnu uvredu Avi počeo tražiti na mladićevu licu tragove cinizma – pa, kako ih ne nađe, dođe do zaključka da je mladić ili glup ili neobrazovan – ali u svakom slučaju nije zlonamjerman – te, stoga, odgovori pomirljivo: *Znate, praznik je - pa ću ja, radije, pješke.* Na šta ga mladić samo pogleda sažaljivo i promrmlja: *Da, da, svakako - sretan praznik.*

Na spratu, čekala su ga otvorena vrata i novo iznenađenje. Sobarica je ugasila svjetlo koje je, krenuvši za sinagogu, ostavio upaljeno. Nemajući više živaca da se svađa sa recepcijom ili da im objašnjava kako je i zašto ostavio svjetlo, Avi, na svoju veliku radost otkri da je je svjetlo u kupatilu promaklo sobaričinom kontroli - te, otvorivši vrata od kupatila ne bi li koliko-toliko svjetla ušlo u sobu, sjede da u polumraku pojedje košer večeru koju je donio

iz Izraela. Nemajući mnogo dodatnih opcija u mraku u kome se našao, Avi leže da spava. Ujutru, poslije službe u sinagogi, Avi je jedva dočekaao priliku da prodiskutuje čudno ponašanje službenika hotela s nekim ko poznaje obje kulture i oba mentaliteta. Pokušavao sam da mu objasnim da koncept praznika u Hrišćanstvu ne počiva na ideji zakona i propisa, stvari koje se smiju, ne smiju ili moraju raditi na praznik. Da hrišćanski praznici slave ili neki događaj iz Isusovog života (koji, po hrišćanskom učenju, imaju kosmičku vrijednost) ili uspomenu na nekog sveca. Da Hrišćanstvo ne počiva na ideji božanskih zapovjedi – nego božanske žrtve i milosti. Da, iako je na hrišćanske praznike zabranjen rad – on, ipak, nije definisan pravno – nego, radije konceptualno. No, kada me, nakon desetomitnog izlaganja, Avi prekide pitanjem *“Da li to znači da Hrišćani na Božić, recimo – ili na Uskrs koriste struju”* uvidjeh da moje dotadašnje ubjeđenje, iskazano na početku ovog teksta, srećom, ne odgovara istini.

Iz romana Sarajevska megila

Potez trinaesti:

Novi stari počeci - ili kud koji mili moji
Septembar 1992. Jevrejska Opština organizuje još jedan konvoj kojim se izmještaju stari i bolesni, članovi i prijatelji Opštine, prijatelji članova Opštine i prijatelji prijatelja Opštine. U jednu od ove četiri kategorije ulazi većina građana Sarajeva - ali mnogi nisu mogli izaći, vojna obaveza, radna obaveza... Istini za volju neki nisu ni htjeli izaći. Drugi su provjerili – pa kad su vidjeli da ne mogu – odlučili su da i neće. Treći su se borili. (Svako ko se borio zna za šta se borio. Valjda. Nekima se pokazalo naknadno. Najlakše je bilo onima koji su se borili za goli život, oni su sigurno znali za šta se bore.) Neki su se borili zato što su htjeli. Drugi zato što su morali. Neki su, opet, uvidjevši da moraju odlučiti i da hoće. Većina se ipak borila da izađe iz grada. Zgrada Opštine je puna onih koji jesu na spisku – ali se boje da će ih neko skinuti, onih koji nisu na spisku – ali se nadaju da bi još uvijek na njega mogli upasti, žena koje se lome između odlaska s djecom i ostavljanja muža koji ne može izaći - i slanja djece i ostajanja s mužem (njima je najteže, odluka je u njihovim rukama – o ovim drugim odlučuje neko treći – pa im je lakše). Djeca kojima su strahote rastanka veće od straha od rata ponavljaju da oni nigdje ne idu. Majke im govore da se radi o nekoliko dana. Ako je nekoliko dana zašto onda da ne ostanem kući? – pitaju djeca. Majke šute. Vođa puta po hiljaditi put napominje da u stvarima ne smiju nositi bilo kakve dokumente (osim putnih isprava), audio ili video

zapise. *Je li jasno?* – pita. *Jeste!* - odgovaraju mu i ne slušajući ga. *Treba li da ponavljam?* *Ne treba!* – odgovaraju mu. On ipak ponavlja: *Ne smijete iznositi iz grada bilo kakve dokumente osim putnih isprava, audio ili video zapise, bilo kakav materijal koji bi mogao kompromitovati cijeli konvoj ili bilo šta što bi dovelo u pitanje sigurnost ostalih. Je li jasno?* Jasno jeste. I nerazumno. (Ko je rekao da je rat najbolje vrijeme za vježbanje logike?) Gdje će ljudi bez dokumenata? I ovako nisu nigdje prispjeli. I kako će se sutra vratiti ako ne ponesu zalog povratka?

Konvoj na koncu ipak kreće. Stvari su već utovarene. Pozdravi, poljupci, slutnje, strepnje, strahovi, nade – i sve staje u jedan stisak ruke, jedno tapšanje. Oni kojima to nije dosta plaču. Neki bi u posljednjem trenutku odustali. Drugi su već s obje noge napolju – i jedva čekaju da se obredi rastanka završe. U duhu oni već odavno nisu ovdje. Kreću. Približavaju se prvoj kontrolnoj tački. Rutinska kontrola. Sve je već dogovoreno. Na putu ih čeka još nekoliko kontrolnih tačaka. Svako se boji neke. Većina se boji svih. Sad su već izvan grada. Nekoliko kilometara od Sarajeva život izgleda normalno. Trava, drveće, voda, ljudi jedu u nekoj kafani pored ceste. Prolaze još jednu kontrolnu tačku. Provjera spiskova, letimično provjeravanje putnika, komentari. Ljudi šute. Vojnici izlaze iz autobusa. Prošlo je i ovo. Niko nije skinut. Nastavljaju. Negdje u Herceg Bosni zaustavlja ih HOS. Ovo nije bilo predviđeno. S njima niko ništa nije dogovarao. Vođa puta objašnjava da je sve dogovoreno sa hrvatskim vrhom, da ljudi putuju za Hrvatsku, da im je ulaz odobren, da imaju obezbjeđen smještaj, da poslije oporavka nastavljaju – ko za Izrael a ko negdje drugo. *Ništa ja ne znam* – kaže časnik odjeven u crnu odoru. Na džepu od košulje ima izvezeno ime jednog od koljača iz prošloga rata. *Samnom niko ništa nije dogovorio* – veli. *Neka pripreme dokumenta.* Neki se preznojavaju. Časnik traži da otvore spremište autobusa. *Izbacite sve kofere* - kaže. Vođa puta pokušava da ga odgovori: *nazovite... provjerite... čovječe, kažem vam, imamo jemstvo hrvatske vlade. Ovde sam ja vlada* – kaže časnik, *hrvatska vlada.* Smije se. Vođa puta se smije s njim. Časnik zateže lice. *Izvadite ovaj kofer* – kaže, pokazujući na veliki kožni kofer. *Bolje da provjere jedan kofer pa da idemo* – misli vođa puta i vadi kofer iz spremišta. Blanka Avramović

prepoznaje svoj kofer. Staje na vrata od autobusa. Časnik otvara kofer. Na vrhu kofera fascikla i u njoj drama Ester u nekoliko činova (uspomena na školsku predstavu, preživjela je i onaj rat), recepti (dio na ladinu), diplome (djeca koja su izašla ranije molila da ponese), tapija od kuće i ugovor za stan. Vođa puta zaustio da urlikne *koji je kreten ponio dokumente*. Časnik odmiče fasciklu u stranu. Ispod nje plišana kutija. Vadi je i otvara. Ordenje. Mamijevo ordenje iz II Svjetskog Rata (rekao je da bez njega ne ide – pa ga je morala spakovati). *Dobro, ko je ponio ordenje?* – urla vođa puta. Blanka silazi sa autobusnog stepenika, prilazi koferu, zaklapa poklopac, diže pogled prema vođi puta s riječima: - *Ma znaš šta, može on bit' ustaša kol'ko hoće. Ovo su moje privatne stvari - i nek mi ne kopa po koferu.*

Tajac. Časnik se smije. Ponovo se uozbiljuje. Izgleda da je vježbao ovu radnju. *Lijepo vi to gospođo, odsječno* – veli joj. *Znate šta mladiću,* kaže mu ona, *meni je ovo drugi rat – nisu ni ustaše što su nekad bile.* Sama vraća kofer u spremište. Niko je ne zaustavlja. Časnik traži pedeset maraka po osobi. Vođa puta skuplja pare. Ljude strah da posegnu za skrivenim mjestima gdje su ostavili pare. Ko za đavola, sve na jedno mjesto. Oni koji i nemaju nego sto maraka vade i plaćaju za sebe i za bračnog druga. Konačno su svi prebrojani i glavarina plaćena. Nastavljaju s putem. More. Odmaralište nekadašnjeg Saveza Jevrejskih Opština nekadašnje Jugoslavije. Blanka i Mami nastavljaju za Izrael, tamo ih očekuju djeca. Dan po dolasku vode ih na izlet, u šumu gdje se svake godine na praznik Sukot sastaju Jevreji iz bivše Jugoslavije. Stižu. Mami prepoznaje drugove iz ha-Šomera. Tu su i neki od Sarajlija koji su pristigli u posljednje vrijeme. Ima i Zagrepčana, Beograđana i Novosađana. Čak i jedna Slovenka. Ori se muzika. Vatikim, stari useljenici, pjevaju neku sevdalinku. Mami kaže Blanki: *Da su Jevreji protjerani iz Španije sto-dvjesto godina ranije - ne bi znali ni jednu jedinu romansu. Otišli su tek kad su posve postali Španjolci. Onda su petsto godina sjedili u Bosni i bili Španjoli. Gledaj sad ove. Da su otišli prije sto godina iz Sarajeva ne bi znali ni jednu jedinu sevdalinku. Možda 'Kad ja pođoh na Bembašu'. Otišli su tek kad su postali Jugosloveni jedan kroz jedan. Saćemo valjda ovdje tristo-četristo godina biti Jugosloveni – ili Bosanci... pamtit' poslovice, pjesme i jezik. Pjevat' pjesme...* - *Šta ti držiš predavanje o Španiji* - upita ga Sado koji je izašao iz Sarajeva na samom početku rata. *Znaš li da je grupa naših otišla i tamo? K'obajagi Sefardi se vraćaju kući. Neko mi je prič'o da su Leonu na izlasku iz aviona prišli španski novinari.*

Njih deset. Da ga pitaju šta misli k'o prvi Sefard koji se poslije petsto godina vraća iz Sarajeva u Španiju.

I šta im je rek'o?

A šta bi im ti rek'o, majke ti? Rek'o im je: Vuz puedu dizir ki la Espanja no si troko muču.¹

Zajebavaš – Mami će s nevjericom.

Eno, ja se zajebavam. Istorija se zajebava.

Uto se prelijepom golanskom šumom počese razlijevati riječi:

*Od Vardara pa do Triglava,
Od Đerdapa pa do Jarđrana,
Kako niska sjajnog đerdana,
Zlatnim suncem obasjana,
Ponosito sred Balkana,
Jugoslavijo, Jugoslavijo.*

Oba starca zapjevaše. Malo iz ubjeđenja. Malo zbog nostalgije. Malo za inat. I možda ponajviše onako, nekako, ljudski – bez neke velike pameti i razloga.

Iz Sarajevske megile

Potez jedanaesti:

P o p i s

Balkance uopšte, a Bosance posebno krasi posebna vrsta urođene rezignacije za sve što ima veze s vlašću. Nije bitno da li se radi o njihovoj ili o tuđoj vlasti – jer svaka vlast je u Bosni nekom njegova – a nekom tuđa.

Zbog ovog neprijateljstva što ga prosječan Balkanac gaji prema vlastima, u Bosni i u Crnoj Gori uvriježio se običaj da se u razgovoru među pristojnim svijetom vlast i njene institucije ne pominju po imenu. Umjesto imena institucije treba koristiti zamjenicu – i to ne muškog ili ženskog – nego srednjeg roda. Sračunali su, valjda, da to najviše ponižava. Primjerice, Sarajlija će uvijek prije reći 'odvelo tog i tog' – nego što će se udostojiti da spomene policiju koja je dotičnog odvela. Jest da je ponekad teško pogoditi o kojoj se instituciji radi – ali ponižavanje institucija je valjda dovoljno bitno da se malo izgubi na preciznosti. Nekad, kad baš nema drugog izlaza, spomene se i institucija – ali tek na kraju rečenice,

iza redovnog ponižavajućeg srednjeg roda – na primjer: 'tog i tog pozvalo u vojsku'.

Pred sam rat napravljena su u Bosni dva popisa stanovništva. Prvo redovni popis koji se u Jugoslaviji ionako vršio svakih deset godina, da bi mu uslijedio lokalni, bosanski, koji se vršio pod firmom izbora - iako rezultati nisu bili mnogo drugačiji od rezultata popisa. Na prvom popisu mnogi su našli za shodno da iskažu svoj revolt prema podjelama koje su se dešavale u zemlji pa su odlučili da se deklariraju kao Eskimi ili Indijanci. Drugi, opet, sa više razumjevanja za lokalpatriotizam i plemensku posebnost, deklarirali su se kao Komanči, Apači i slično.

U to je vrijeme Sarajevom kružio vic o dva prijatelja koja su se našla u nekoj kafani – pa, pričajući o ovome i onome, na koncu nadođoše i na politiku i popis. Jedan prijatelj upita drugog:

I dobro, kako si se deklarirao na popisu?
Ko Indijanac, brate, a ti?
Ko Apač.
Ohoho, separatističke tendencije...
Ti ni jedne, unitaristo jedan unitaristički.

Bilo je onih koji su se htjeli prijaviti kao Marsovci. Jedan se osjećao pingvinom, a kažu da je bilo i nekoliko magaraca – ali su odbijeni pod izgovorom da ove nacionalnosti nisu priznate u Jugoslaviji.

U istom tom tragi-komičnom duhu broda koji tone ali se divno zabavlja pristupili su popisu i malobrojni sarajevski Jevreji. U jednoj porodici potučeni su svi rekordi jugoslovenskog apsurd. Ispalo je da od šest članova porodice nema ni dvoje koji pripadaju istom narodu, istoj vjeri - ili, ako ništa, bar govore isti jezik. Najapsurdnija od svega je činjenica da se u rečenoj porodici niko nije morao pretjerano truditi da pretjeruje, preuveličava ili laže. Dovoljno je bilo reći puku istinu iz vlastitog kuta.

Nono, Bension, izjavio je da je po nacionalnosti Jevrejin, po vjeroispovijesti Sefard (ovde se okrenuo da objasni ženi da su Sefardi i Aškenazi zapravo isti narod – a da imaju različite sinagoge), dok mu je maternji jezik ladino. Odmah poslije njega, nona Klara, je izjavila da je po nacionalnosti Sefardkinja, po vjeroispovijesti Jevrejka – a da joj je maternji jezik španski.

Sin, Solomon, čovjek od svojim šezdesetak godina izjavio je da je po nacionalnosti Jevrej - a po vjeroispovijesti Jugosloven. Kad mu je na to

popisivačica saopštila da Jugoslovenstvo nije religija prekinuo ju je bijesno:

Ja po Ustavu imam pravo da vjerujem u šta hoću – je li tako?

Naravno... ali....

E onda ja koristim svoje ustavno pravo i vjerujem u Jugoslaviju.

Ali, gospodine, vjeroispovijest je pitanje... – a ne...

Ja ne shvatam u čemu je problem. Ovom se ukazala gospa, onom se ukazalo ono, meni se ukazala Jugoslavija. Ja sam, gospođo, ne morate mi vjerovat', Jugoslaviju vidio svojim očima, i ja vjerujem da Jugoslavija postoji. To je moje najdublje vjersko uvjerenje. Na koncu, to je moje ustavno pravo.

Nemajući ni volje ni živaca da se dalje raspravlja, popisivačica u rubriku vjeroispovijest upisa Jugosloven.

Maternji jezik? – upita ga.
Srpski!

Popisivačica mehanički napisa srpsko-hrvatski – ali je Salamon prekinuo:

Nisam rekao srpsko-hrvatski - nego srpski. Deša agora² – prekide ga nona, obračavajući mu se na ladinu da gošća ne bi razumjela – a ti ke ti sali komu lu jaman.³

Ja sam hrvatski govorio u Gradišci, što sam mor'o – i više mi ne pada na pamet – odbrusi joj Salamon.

Samo da ne bude poslije 'prcale se tuđe koze – a mog jarca muda bole' – rezignirano zaključiti nona diskusiju.

Popisivačica izbrisa riječ hrvatski – pa se, prekidajući neugodnu situaciju, okrenu Greti, Salamonovoj ženi:

Šta ste vi po nacionalnosti?
Jugoslovenka.

Vjeroispovijest?
Komunista.

Ne htijući ulaziti u nove rasprave o ustavnim pravima, popisivačica zabilježi ono što joj je rečeno.

Maternji jezik?

² Ladino: *desha agora* – ostavi sad, pusti se toga.

³ Ladino: *a ti ke ti sali komu lu jaman* - šta tebe briga kako ga zovu.

Njemački.

Ovdje popisivačica podiže pogled. Nije znala procijeniti da li se to zaviljavaju s njom. Posljednja stvar koju je očekivala nakon svega što je čula u ovoj kući bila je izjava o njemačkom kao maternjem jeziku. Preleti pogledom po prisutnima. Niko se nije smijao. Ponovo spusti pogled na papir, bilježeći iskaz i konstatujući pitajućim tonom:

- Interesantno...

Znate - poče Greta nespretno objašnjavati – mi smo Jevreji – pa smo kod kuće govorili njemački. Zar Jevreji govore njemački? – upita popisivačica. Jevreji ne govore njemački - potruđi se nona da objasni -Jevreji govore španski. Aškenazi govore njemački.

Nono, Jevreji govore hebrejski i žive u Izraelu – ispravi je unuk, David.

Šta, a ja nisam Jevrejka? – upita nona.

Mi sad više nismo ništa. U Španiji smo bili Judejski izgnanici. U Turskoj smo postali Sefardi – Jevreji prognani iz Španije. U Austro-Ugarskoj Izraeliti sefardskog obreda. U staroj Jugoslaviji Jevreji Sefardi. U NDH Židovi. U novoj Jugoslaviji Jugosloveni jevrejskog porijekla (ovdje pogleda Gretu). Saćemo valjda bit' Bosanci jugoslovenskog porijekla jevrejsko-sefardske vjere komunističkog obreda (ovde pogleda Salamona). E pa, gospodo, samo vi nastavite skupljat' porijekla – al' bez mene.

A šta ti fali da budeš samo čovjek? - upita ga Lea, starija sestra.

Pa kad smo svi samo ljudi – što nas popisuju? Evo, hoćeš ti prva reći da si po nacionalnosti čovjek, i po vjeroispovjesti čovjek? Možete svi vi ležat' potrbuške i smišljat' kako se danas osjećate, i kako biste se sutra deklarirali. Izađi sad pa pitaj nekog na ulici šta si ti Lea Kaveson po nacionalnosti – svi će ti odma' reći da si Jevrejka, mo'š ti glumit' Bosanku kol'ko oćeš.

Ti si kreten – dreknu na njega Lea. Upišite slobodno – reče, obraćajući se popisivačici – u sve rubrike. - Nacionalnost: kreten, vjeroispovijest: kreten...

Mama – obrati se David Greti – maloprije kad gospođi nije bilo jasno otkud ti Jugoslovenka govoriš njemački – šta si joj rekla? Znate mi smo Jevreji...

Ti zvučiš k'o pravi mali jevrejski Šešelj. – ponovo će Lea.

Što, bil' to bilo bolje da zvučim k'o jevrejski Alija?

Mama, jesi li ti sigurna da si ti rodila ovog kretena? Pusti ga Lea – prekide je nona – svako od vas će napraviti ono što smatra ispravnim. Moj brat Hajim

je ovako govorio trideset i devete, četrdesete. Da ga je, bogdo, tata posluš'o – sad bi svi bili živi.

Nono kako možeš nasjesti na njegove priče? I ti si preživjela – a nisi otišla za Izrael.

Da, tako je tata odlučio onda, i tako sam ja odlučila četrdeset i osme. Hajim je otišao gradit' Izrael - a ja sam ostala gradit' Jugoslaviju. David će – čini mi se za Hajimom, a ti ćeš, po svoj prilici, k'o i nona ti. Bojim se samo da te ne upita starost đe ti je bila mladost.

Popisivačica, zaboravljena od svijuu, nakašlja se retorički – pa kad se svi pogledi obratiše na nju upita Davida:

Kako se ti zoveš?

David, David Kaveson.

Zanimanje?

Student.

Nacionalnost?

Izraelac.

Pa, ne možeš biti Izraelac, to je... šta ja znam, to je... druga država.

Je li vama neko rekao da se ja ne mogu izjasnit' kao Izraelac – ili vi to onako... iz glave?

Pa je li imaš ti izraelski pasoš?

Šta ste vi po nacionalnosti?

Zašto?

Onako...

Muslimanka.

I, jel' imate muslimanski pasoš?

Davide! – viknu Greta.

Mama, samo pitam.

Bez suvišnih komentara popisivačica pristade i na ovu autodefiniciju – pa nastavi s pitanjima u želji da se što prije dočepa neke malo normalnije porodice:

Vjeroispovjest?

Jevrej.

Maternji jezik?

Hebrejski!

E, sad si ga pretjer'o – prekide ga Greta – ne samo da ne znaš hebrejski - nego kad je bio kurs u opštini, i kad sam te zvala da dođeš samnom – nisi htio. Na kraju sam ja Jugoslovenka učila hebrejski – a ti Izraelac si iš'o po kafićima.

Da, ali si ti išla.

Ja jesam – ali ti nisi.

Pa šta oćeš? Gospođa me je i pitala koji mi je maternji jezik. Je si li mi ti majka? – Jesi.

Govoriš li hebrejski? – Govoriš. Znači koji je moj maternji jezik? – Hebrejski. Nije me niko ni pit'o koji ja jezik govorim.

Ovde se i popisivačica već počela smijuljiti. Greta ga pogleda pogledom punim ljubavi – pa se okrenu popisivačici:

Tvrđoglavo, moja gospođo, tvrđoglavo. Imam i ja jednog ovakog kod kuće. Svima nam stalno drži predavanja. Valjda im to dođe u tim godinama, ili je tako vrijeme...

Lea se nakašlja tek koliko da prekine razgovor. Nije voljela kad hvale Davida u njenom prisustvu.

Kako se ti zoveš, sine – upita je popisivačica, koja se već osjećala poprilično kod kuće.

Lea Kaveson.

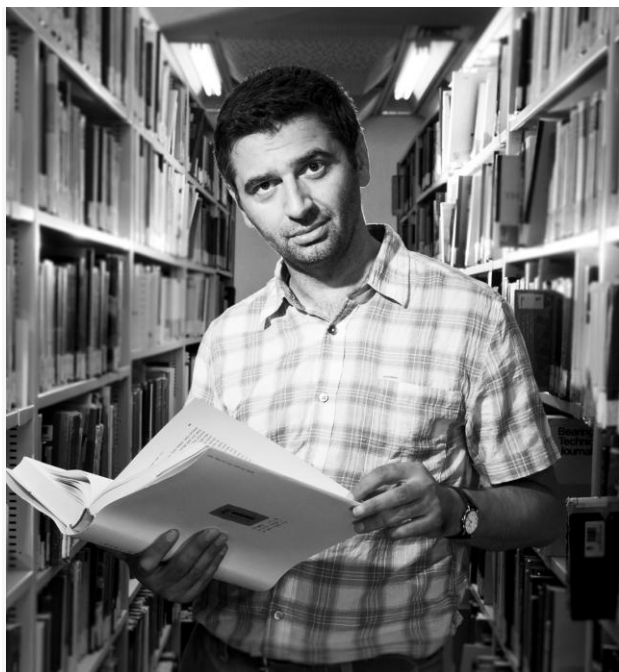
Zanimanje?

Student.

Nacionalnost?

Bosanka – odgovori podignutim glasom, kao da je time željela nadoknaditi nedostatak sigurnosti.

Očekivala je reakciju. Niko, čak ni David, nije rekao ni riječi. Izgleda da svim tim Jevrejima, Sefardima, Jugoslovenima i Izraelcima nije smetalo da u porodici imaju i Bosanku. Svima je bilo jasno da njen novi identitet proističe iz njene ljubavne veze, ali se niko nije petljao. Svak je na jedvite jade pronašao svoju ravnotežu – tako da nikom nije padalo na pamet da remeti tuđu.

Ja odoh da čitam, a vi?

SAVEZ JEVREJSKIH OPŠTINA SRBIJE

R A S P I S U J E

57. NAGRADNI KONKURS

za radove sa jevrejskom tematikom

Iz oblasti:

- 1) KNJIŽEVNOST (roman, pripovetka, pesma, dramsko delo)
- 2) NAUČNI RAD
- 3) MEMOARI I HRONIKE

Žiri dodeljuje ukupno tri nagrade. Prva nagrada nosi ime „Ženi Lebl“.

Žiri može odlučiti da nagrede dodeli i drugačije.

U obzir dolaze radovi pisani na srpskom jeziku ili srodnim jezicima, kucani mašinom ili na kompjuteru.

Obim radova nije ograničen. Radovi se dostavljaju u dva primerka, koji se ne vraćaju.

Autori ne mogu konkurisati sa radovima koji su već objavljeni, u delovima ili celini ili koji su već nagrađeni na nekom drugom konkursu.

Radovi se dostavljaju potpisani šifrom. Razrešenje šifre se prilaže istovremeno u drugoj zatvorenoj koverti.

Krajnji rok za podnošenje radova je 31. avgust 2013.

Rezultati konkursa biće objavljeni u listu „Politika“ krajem novembra 2013.

Radove slati na adresu: **SAVEZ JEVREJSKIH OPŠTINA SRBIJE**

/ za Nagradni konkurs /

Kralja Petra 71 a/ III

POB 30, Beograd, Serbia

KNJIGA O ŽENI

Piše M.Fogel

Nije u pitanju nikakva godišnjica, reč je o našoj Ženi Lebl i knjizi uspomena na prijatelja, historičara, književnika, čoveka! Ko god je poznao Ženi, poznao je jednu retko humanu osobu, koja je prošla u životu ono što ni nekoliko njih ne bi preživeli u jednom životu. Ona je bila jača od života, ona je bila uzor generacijama koje su učile i koje će, na žalost, bez nje, dalje moći samo da uče iz njenog dela. Neki kažu, Ženi nije bila akademski historičar, ali ona je ostavila iza sebe svedočanstva, koje ni mnogi historičari nisu uspeli da prikupe, toliko historijskih dokumenata, od Berlina do Skoplja i dalje, nisu uspeli da zapišu na jedan ljudski humani način, a tu historijsku dimenziju joj baš priznaju historičari, koji ne pate od veličine akademskog zvanja.

Nije lako biti proganjan kao Jevrejin, a ipak svojom životnom borbom za opstanak, kada su direktno ugrožavani Jevreji, opstati u jednom surovom svetu, nacističkoj pogubnoj ideologiji, kada je trebalo uništiti sve Jevreje Evrope, Ženi je preživela. I nije samo preživela nacističke logore i zatvore, ostala je nasmejana i posle godina provedenih u jugoslovenskim gulazima, od kojih je Goli otok bio najstrašniji.

U izdanju „Čigoje“ objavljena je knjiga uspomena na Ženi Lebl. Dizajn korica je uradio Dan Reisinger, jedan od najvećih umetnika Izraela. Jednostavno, skromno, kakva je bila i naša Ženi, takav je i naziv knjige: ŽENI

Knjiga je napisana na srpskom/hrvatskom i hebrejskom. Dina Katan Bencion, književnik, prevodilac, uradila je ogroman posao uz pomoć Ane Lebl, Ženine bratanice, i Ženinog brata Saše. Prilog iz svedočenja Predraga Palavestre, akademika Srpske akademije nauka i umetnosti:

„U razgranatom istraživačkom, naučno - publicističkom i književnom radu Ženi Lebl najveću vrednost imaju činjenice – izvorna historijska fakta koja se mogu rastumačiti na razne načine, ali se nikada ne mogu izmeniti. Podaci i građa mogu se sistematizovati, srediti, povezati i probrati, mogu se izdvojiti, dovesti u bilo kakav red, izvaditi iz konteksta, ili u samom kontekstu osvetliti u ovome ili onom svetlu, ali se, kod ozbiljnijih istraživača, nikada ne mogu zameniti izmislicama i domišljanjima. U svojim ranijim knjigama Ženi Lebl, posvećenim prvenstveno Jevrejima u Srbiji i na Balkanu, tvrde historijske činjenice i primarna historijska građa činili su osnovu obimnog historiografskog delovanja i naučnog doprinosa. Velikim trudom i neviđenim uporstvom, ogromnom

istraživačkom energijom i stotinama sati i dana provedenih u arhivskom radu i nad izvornim dokumentima, ona se iz prve ruke upoznala sa jevrejskom istorijom koju je proučavala. Činila je to kada je tragala za davnim korenima Jevreja u Makedoniji i njihovim nasleđem u starom Monastiru (Bitolj), za sudbinama Jevreja u južnoj i istočnoj Srbiji, kao i za prisustvom i naseljima Jevreja na sastavima pograničnih balkanskih reka Dunava i Save.

FILIP DAVID – NOVA KNJIGA

U suradnji s Festivalom europske kratke priče naklada Fraktura priredila je razgovor s Filipom Davidom povodom izlaska nove knjige priča "Princ vatre". Razgovor je održan u srijedu 29. svibnja u 19 sati, u Medijateci zagrebačkog Francuskog instituta (Preradovićeveva 5). Razgovor s autorom vodio je Seid Serdarević.

Filip David

Princ vatre jest vrhunska literatura koja nas uvodi u nepoznate svjetove i očarava nas "magijom pisanja i pričanja", ali je isto tako bitno da je s nama, na fešti, i autor toga djela kao iznimna figura na intelektualnom i moralnom planu, kao ličnost koja se nepogrešivo odredila u svom vremenu, lucidna ličnost koja razlučuje dobro od zla, koja se nije dala zavesti ni potkupiti, a sve je opake demone i kušnje prebrodila. Pametan, obrazovan, duhovit i hrabar – to je Filip David, autor knjige koju imamo u rukama i već je radosno otvaramo jedva čekajući da se otisnemo u tu čudesnu stvarnost. (iz recenzije Mirka Kovača)